

KS. GRZEGORZ M. BARAN

ODNIESIENIA BIBLIJNE I ICH ROLA W *BULLI KANONIZACYJNEJ ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ*

W *Martyrologium Romanum* pod datą 16 października widnieje coroczne wspomnienie św. Jadwigi, która — mimo swego niemieckiego pochodzenia z hrabiowskiego rodu Diessen-Andechs — powszechnie znana jest jako Śląska¹. Stało się to poprzez jej zamążpójście za księcia Henryka I Brodatego. Decydując się zostać żoną księcia Henryka, przede wszystkim wypełniła wolę rodziców, osobiście bowiem pragnęła poświęcić się Bogu w czystości. Wzmianka na ten temat znajduje się w najstarszym żywocie św. Jadwigi, zwanym *Legenda maior*²: „Samą zaś Jadwigę, służebnicę Pańską,

Ks. dr GRZEGORZ M. BARAN – adiunkt Katedry Historii Kultury Intelktualnej w Instytucie Kulturoznawstwa na Wydziale Filozofii KUL; adres do korespondencji: ul. Radzyńska 3, 20–850 Lublin; e-mail: mariusz.grzegorz@wp.pl

¹ *Martyrologium Romanum. Ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II Instauratum Auctoritate Ioannis Pauli PP II Promulgatum. Editio Typica* (Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, 2001), 541–542.

² Najstarszy żywot św. Jadwigi, datowany na rok 1300, zawarty jest w tak zwanej *Legenda maior de beata Hedwigi* (zob. Józef PATER, „Wartość historyczna Żywota większego świętej Jadwigi”, w: *Księga Jadwiżańska. Międzynarodowe Sympozjum Naukowe „Święta Jadwiga w dziejach i kulturze Śląska”. Wrocław-Trzebnica 21–23 września 1993 roku*, red. Kazimierz Bobowski et al. (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1995), 178, 182–183; por. Grzegorz M. BARAN i Paweł NOWAK, *Święta Jadwiga Śląska — patronka dębickiego grodu* (Dębica: Wydawnictwo „Millenium”, 2015), 26. Wydanie krytyczne *Vita s. Hedwigis (legenda maior)* znajduje się w: *Monumenta Poloniae Historica. Pomniki Dziejowe Polski. Tom IV*, wyd. Aleksander Semkowicz (Lwów: Gubrynowicz i Schmidt, 1884), 510–633. Żywot ten został wydany w języku polskim w: *Legenda świętej Jadwigi*, tłum. Andrzej Jochelson, Maria W. Gogolewska; przyg. do druku Józef Pater (Wrocław: Studio Wydawniczo-poligraficzne „Tart”, 1993). Ponieważ tekst *Legenda maior* nie jest pierwszorzędym przedmiotem analiz, a tylko materiałem pomocniczym, w niniejszym artykule będziemy odwoływać się jedynie do tłumaczenia polskiego z podaniem noty bibliograficznej wyżej wymienionego wydania w języku polskim.

w wieku lat 12 połączono węzłem małżeńskim z wielmożnym księciem Henrykiem, władcą Śląska i Polski. Tego więc szlachetnego męża poślubiła — jak Sara — nie z pożądlivosti, lecz z woli Bożej. Zawierając bowiem małżeństwo czyniła to — jak powszechnie mówiono — wypełniając raczej wolę rodziców aniżeli własną, aby po ustaniu pożycia małżeńskiego najwyraźniej mogła stwierdzić, że już wówczas związała się nie ukrywanym zobowiązaniem do wstrzeźliwości”³.

Udało się jej jednak zrealizować zarówno powołanie małżeńsko-rodzicielskie, jak i powołanie na sposób zakonne⁴. Przez wypełnienie życiowego powołania, które splatała z praktykowaniem — i to w sposób niewątpliwie heroiczny — nieustannej modlitwy, umartwień, wyrzeczeń, uczynków miłosierdzia, już za życia zyskała opinię świętości⁵. Stąd też w krótkim czasie, bo 24 lata po śmierci — choć nie bez pewnych perturbacji — została ogłoszona świętą⁶. Dokonał tego papież Klemens IV na mocy *Bulli* wydanej 26 marca 1267 r.⁷ Liturgiczne zaś wyniesienie na ołtarze Jadwigi Śląskiej miało miejsce prawdopodobnie nazajutrz od dnia wystawienia *Bulli*, czyli w niedzielę *Lae-tare Jerusalem* w kościele dominikanów pw. Santa Maria di Gradi w Viterbo⁸.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie odniesień biblijnych, którymi posłużył się papież Klemens IV w wystawionej przez siebie *Bulli kanonizacyjnej św. Jadwigi*. Prezentacja tychże odniesień ukaże nie tylko ich całe spektrum, ale również konkretne zastosowanie w odniesieniu do osoby św. Jadwigi.

³ *Legenda świętej Jadwigi*, 30.

⁴ Św. Jadwiga, chociaż wiodła życie zakonne po śmierci męża, nigdy jednak nie złożyła ślubów zakonnych. Swoją decyzję tłumaczyła tym, że składając śluby, zwłaszcza ślub ubóstwa, nie mogłaby pełnić swobodnie posługi na rzecz ubogich poprzez jałmużnę, gdyż musiałaby wyrzec się własnego mienia. Por. G.M. BARAN i P. NOWAK, *Święta Jadwiga Śląska — patronka dębickiego grodu*, 49.

⁵ Świadectwem tego jest w całości owa *Legenda maior*.

⁶ Zob. *Legenda świętej Jadwigi*, 118–119; por. Antoni KIELBASA, *Jadwiga Śląska* (Wielcy Ludzie Kościoła) (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2004), 83–91.

⁷ Wydanie krytyczne tekstu *Bulli*, które posłuży do analiz w niniejszym artykule, zawarte jest w: *Schlesisches Urkundenbuch. Bd. 4, 1267–1281 im Auftr. der Historischen Kommission für Schlesien*, nr 15, red. Heinrich Appelt i Josef Joachim Menzel, oprac. Winfried Irgang (Köln, Wien: Böhlau Verlag, 1988), 18–23. W dalszej części artykułu przy odwoływaniu się do tekstu łacińskiego będzie używany skrót *Bulla* z podaniem strony (pierwsza cyfra) i wiersza na danej stronie (cyfra po przecinku). Tłumaczenie na język polski znajduje się w: *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, Wprowadzenie i przekład Stanisław Rosik, red. Władysław Bochenek (Legnica: Drukarnia-wydawnictwo, Tomasz Kuliński, 2014), 69–86.

⁸ Zob. A. KIELBASA, *Jadwiga Śląska*, 90–91.

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA *BULLI KANONIZACYJNEJ*

Bulla to uroczyste pismo papieskie, sporządzane obecnie na pergaminie w języku łacińskim i zaopatrywane pieczęcią⁹. Nazwa oczywiście pochodzi z łaciny. Pierwszorządnie termin „bulla” posiada następujące znaczenia: „bańka na wodzie, bąbel, pęcherzyk, baniaste naczynie, ozdobny guz, ozdoba”¹⁰. Alojzy Jougan, który opracował łacińskie słownictwo kościelne, podaje nadto, że „bulla” to „kasetka, w której przechowuje się stare pisma; także nazwa starych pism”¹¹. W starożytności Rzymianie bullą nazywali małą metalową kapsułę, którą triumfowie w dzień pochodu triumfalnego albo młodzi patrycjusze do 17 roku życia nosili przewieszoną przez szyję na piersi¹². Przełożona westalek używała złotej bulli jako oznaki swojej godności. Następnie słowo „bulla” zaczęło oznaczać ołowianą lub złotą kulistą pieczęć stosowaną do pieczętowania dokumentów przez cesarzy rzymskich¹³. Zwyczaj ten został przejęty przez papieży. Przyjmuje się, że tego rodzaju praktyka, przejęta z Bizancjum, była stosowana już za pontyfikatu papieża Agapita (535–536), chociaż najstarsza zachowana bulla pochodzi z czasów Jana III (561–574). W XIII wieku nazwę „bulla” rozciągnięto na cały dokument zaopatrzony wspomnianą pieczęcią, która była zawieszana na sznurkach jedwabnych lub konopnych czy też paskach pergaminowych u dołu karty dokumentu. Bulle sporządzała kancelaria papieska na papirusie, a od XI wieku na pergaminie¹⁴.

Bulle jako wydawane na przestrzeni wieków dokumenty papieskie dotyczyły rozmaitych spraw odnoszących się do całego Kościoła, poszczególnych diecezji, narodów czy też konkretnych osób. Pośród nich znajdują się także bulle kanonizacyjne i beatyfikacyjne¹⁵.

⁹ Zob. Walenty WÓJCIK, „Bulla”, w: *Encyklopedia katolicka*, t. II (Lublin: TN KUL, 1989), 1192.

¹⁰ Zob. Józef KORPANTY, *Słownik łacińsko-polski*, t. 1 (Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN, 2001), 255; por. Marian PLEZIA, *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, t. I (Wrocław, Kraków, Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1953–1958), 1166–1167; TENZE, *Słownik łacińsko-polski*, t. I (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007), 385.

¹¹ Alojzy JOUGAN, *Słownik kościelny łacińsko-polski* (Poznań, Warszawa, Lublin: Księgarnia św. Wojciecha, 1958), 79.

¹² J. Korpanty (*Słownik łacińsko-polski*, t. 1, 255) podaje, że bulle, będące złotymi lub skórzanymi kapsułkami, zawierały amulety.

¹³ Zob. Aleksander KAKOWSKI, „Bulla”, w: *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, t. V–VI, red. Stanisław Gall, Zygmunt Chełmicki, Józef Archutowski i Roman Archutowski (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1905), 213.

¹⁴ Zob. W. WÓJCIK, „Bulla”, 1193.

¹⁵ Zob. A. KAKOWSKI, „Bulla”, 213; por. W. WÓJCIK, „Bulla”, 1193.

Pod względem struktury bulle mały pewien ustalony schemat. We wstępie najpierw było wymieniane imię danego papieża, następnie papieskie tytuły: „episcopus, servus servorum Dei”, w dalszej kolejności następował zwrot do konkretnej osoby (lub osób), do której adresowana była bulla. W tak zwanych bullach większych pojawiało się następnie stwierdzenie o trwałości i niezmienności postanowień papieskich: „ad perpetuam rei memoriam”, w bullach zaś mniejszych — formuła pozdrowienia: „Salutem et Apostolicam benedictionem”. Po wstępie następowała zasadnicza treść bulli. Na zakończenie bulli podawano datę według kalendarza rzymskiego, ale bez roku bieżącego, wskazując jedynie rok pontyfikatu danego papieża. Bulla miała zwykle formułę listu¹⁶.

Pod względem struktury *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi* ma wszystkie wyżej wymienione elementy. Pierwszym z nich jest wstęp, który rozpoczyna się wzmianką imienia papieża i oficjalnych tytułów: „Klemens, biskup sługa sług Bożych (*Clemens episcopus servus servorum dei*)”¹⁷. Następnie mamy zwrot do adresatów *Bulli*: „czcigodnym braciom arcybiskupowi gnieźnieńskiemu i jego sufraganom (*venerabilibus fratribus ... archiepiscopo Gneznensi et eius sufraganeis*)”¹⁸ oraz pozdrowienie: „pozdrowienie i apostolskie błogosławieństwo (*salutem et apostolicam benedictionem*)”¹⁹.

Po wstępie następuje zasadnicza część *Bulli*, w ramach której można wyróżnić następujące elementy: ogólna pochwała św. Jadwigi i stwierdzenie konieczności głoszenia jej zasług²⁰; prezentacja duchowego *curriculum vitae* Księżnej, połączone z pochwałą jej cnót²¹; teologiczna refleksja i omówienie cudów, które dokonały się za przyczyną św. Jadwigi²²; wzmianka o patronacie św. Jadwigi²³; przypomnienie etapów procesu kanonizacyjnego²⁴; uroczyste stwierdzenie dotyczące wpisania św. Jadwigi do katalogu świętych²⁵; refleksja teologiczna na temat orędownictwa świętych²⁶; wskazania dotyczące kultu św. Jadwigi i możliwości zyskiwania odpustów²⁷.

¹⁶ Zob. A. KAKOWSKI, „Bulla”, 214.

¹⁷ *Bulla*, 18,48; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 69.

¹⁸ *Bulla*, 18,48–49; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 69.

¹⁹ *Bulla*, 18,49; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 69.

²⁰ Zob. *Bulla*, 18,49–19,16.

²¹ Zob. *Bulla*, 19,16–21,36.

²² Zob. *Bulla*, 21,36–22,35.

²³ Zob. *Bulla*, 22,35–42.

²⁴ Zob. *Bulla*, 22,42–23,13.

²⁵ Zob. *Bulla*, 23,13–19.

²⁶ Zob. *Bulla*, 23,19–26.

²⁷ Zob. *Bulla*, 23,26–36.

Na koniec występuje charakterystyczne dla tego rodzaju dokumentów papieskich podanie miejsca i daty wystawienia pisma zgodnie z przyjętym zwyczajem: zapis daty według praktyki rzymskiej oraz podanie roku pontyfikatu Klemensa IV: „Wystawiono w Viterbo w 7 kalendy kwietnia, w trzecim roku naszego pontyfikatu (*Dat. Viterbii VII kal. aprilis, pontificatus nostri anno tercio*)”²⁸.

Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi ma — zgodnie z konwencją tego rodzaju dokumentów papieskich — formę listu, który skierowany został do arcybiskupa gnieźnieńskiego Janusza (1258–1271) oraz jego sufraganów²⁹.

2. ODNIESIENIA BIBLIJNE ZASTOSOWANE WZGLĘDEM ŚW. JADWIGI

Analizując treść *Bulli*, można zauważyć, że występują w niej liczne odniesienia biblijne, które Klemens IV zasadniczo zastosował względem św. Jadwigi. Za ich pomocą papież starał się opisać duchową postawę wynoszonej na ołtarze Świętej.

Przywołując poszczególne wyrażenia, cytaty czy też parafrazy, omówimy ich kontekst biblijny, a następnie znaczenie w odniesieniu do św. Jadwigi.

a) BEZCENNA PERŁA — Mt 13,46

Pierwszym odniesieniem biblijnym w stosunku do Jadwigi, jakie pojawia się na kartach *Bulli*, wydaje się być określenie jej mianem „bezcenna perła (*inextimabilis margarita*)”. Motyw perły występuje zarówno w Starym (ST), jak i w Nowym Testamencie (NT). W ST pojawiają się dwa terminy dotyczące pereł. Pierwszy z nich to פְּנִינִים (Hi 28,18; Prz 8,11; 20,15; 31,10; Lm 4,7), który w Biblii Hebrajskiej (BH) posiada jedynie liczbę mnogą. Znaczenie tego terminu nie jest jednak do końca pewne. Przyjmuje się, że może oznaczać „perły koralu”. Termin ten posiada także formę פְּנִיָּה (Prz 3,15)³⁰. Warto wspomnieć, że w BH występuje jeszcze jeden termin: קְאִמּוֹה (Hi 28,18; Ez 27,16; Prz 24,7), który — chociaż ma niepewną etymologię —

²⁸ *Bulla*, 23,36–37; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 86.

²⁹ Zob. *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 69, przyp. 27.

³⁰ Zob. Ludwig KOEHLER, Walter BAUMGARTNER i Johann Jakob STAMM, *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski*, t. II (PSB), red. wyd. pol. Przemysław Dec (Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2008), 34.

tłumacze odnoszą do pereł, gdyż na ogół przyjmuje się następujące jego znaczenia: „czarne korale, muszle morskie, perły”³¹. W NT na oznaczenie perły występuje grecki termin „ὀ μαργαρίτης” (Mt 7,6; 13.45.46; 1 Tm 2,9; Ap 17,4; 18,12.16; 21,21[×2]), którego całkowicie brak w *Septuagincie* (LXX)³².

Analizując poszczególne fragmenty, w których występuje w Biblii termin „perła”, można zauważyć, że używany jest on zarówno w dosłownym znaczeniu jako kosztowny klejnot służący do ozdoby (zob. 1 Tm 2,9; por. Ap 17,4; 18,16), jak również w sensie symbolicznym. Perła bowiem jako cenny klejnot³³ stała się w Biblii symbolem, metaforycznym określeniem piękna, wartości i trwałości. Stąd też autorzy biblijni, pragnąc podkreślić wartość czy też doskonałość czegoś lub kogoś, odwoływali się do motywu perły, z którą porównywali daną rzeczywistość. W ST — w tekście hebrajskim, gdzie występują wyżej wspomniane terminy — hagiografowie, na przykład podkreślając wartość mądrości (zob. Hi 28, 18; Prz 3, 13–15; 8,11; por. Prz 20,15), stwierdzają, że jest ona cenniejsza od pereł³⁴. Autor „Poematu o dzielnej niewieście” również posłużył się (w tekście hebrajskim) symbolicznym znaczeniem perły, podkreślając w ten sposób wielką wartość sławionej w poemacie kobiety: „Jej [niewiasty] wartość przewyższa perły” (Prz 31,10)³⁵. W NT natomiast motywem perły posłużył się Chrystus, aby podkreślić wielką wartość swojej nauki, czyli Ewangelii (zob. Mt 7,6)³⁶,

³¹ Zob. tamże, 219–220.

³² Zob. Friedrich HAUCK, „μαργαρίτης”, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, t. IV, red. Gerhard Kittel i Geoffrey William Bromiley (Grand Rapids: WM. B. Eerdmans, 1967), 473.

³³ Por. Anna Maria WAJDA, *Szkice z biblijnego zwierzyńca* (Kraków: Wydawnictwo „Petrus”, 2006), 196–204.

³⁴ Zob. Leland RYKEN, Jim WILHOIT i Tremper LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym* (PSB), tłum. Zbigniew Kościuk (Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 1998), 677.

³⁵ Zob. Stanisław POTOCKI, *Księga Przysłów. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz — ekskursy* (PŚST VIII/1) (Poznań: Pallottinum, 2008), 234.

³⁶ Zob. L. RYKEN, J. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej*, 677. Józef Homerski (*Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT III/1) (Poznań, Warszawa: Pallottinum, 1979), 156), komentując Mt 7,6, stwierdza: „[...] perły i to, co święte oznaczają naukę Jezusa”, a następnie dodaje: „Wydaje się jednak, że to hiperboliczne pouczenie można rozumieć jeszcze inaczej. Tym, co święte, drogocenne jak perła [...] jest królestwo Boże, jego sprawiedliwość, całkowite podporządkowanie się woli Bożej, szukanie na pierwszym miejscu królestwa Bożego itp. Słowem wszystko to, o czym Jezus mówił w poprzednich perykopach kazania na górze”. W historii interpretacji słowa Jezusa o perlach i o tym, co święte, doczekały się różnych interpretacji: przywoływano je w celu obrony Ewangelii, wspólnoty Kościoła, chrztu, Eucharystii, a także w argumentacji przeciw, heretykom, poganom i różnym szydercom. Zob. A.M. WAJDA, *Szkice z biblijnego zwierzyńca*, 206.

a także głoszonego przez siebie Królestwa Niebieskiego (zob. Mt 13,45–46)³⁷. Do symboliki pereł odwołał się także autor Apokalipsy w wizji Niebieskiego Jeruzalem (zob. Ap 21,21), perła bowiem, łącząc w sobie twardość i blask światła, była jednym z podstawowych obrazów, którymi od niepamiętnych czasów próbowano opisywać rzeczywistość nieba³⁸.

W tym miejscu można zadać pytanie: jakim fragmentem Biblii inspirował się Klemens IV, określając św. Jadwigę mianem „bezcennej perły”. Idąc za tekstem BH, wydawałoby się, że papież, używając porównania św. Jadwigi do perły, którą w tym samym zdaniu nazwał również „niewiastą dzielną”, inspirował się pierwszym wersem „Poematu o dzielnej niewieście”, to jest Prz 31,10: אֲשֶׁת-חַיִל מִי יִמְצָא וְרַחֵק מִפְּנִינִים מְכָרָה („Niewiastę dzielną któż znajdzie? Jej wartość przewyższa perły”), gdzie obok owego wyrażenia „niewiasta dzielna” pojawia się motyw perły. Należy jednak zaznaczyć, że autor *Bulli*, redagując jej tekst, z pewnością korzystał z łacińskiego tłumaczenia w wersji Wulgaty (Wlg), która wówczas była powszechnie używanym, a zarazem oficjalnym tekstem Biblii w Kościele zachodnim³⁹. W Wlg natomiast wspomniany werset Prz 31,10 brzmi następująco: „mulierem fortem quis inveniet procul et de ultimis finibus pretium eius”⁴⁰. Nie pojawia się zatem w nim termin „margarita”, czyli „perła”. Termin, odnoszący się do pereł, występuje tylko w tekście hebrajskim Prz 31,10. Ustalając zatem genezę użycia określenia „bezcenna perła” w *Bulli*, należy szukać w innych fragmentach Wlg — tam, gdzie pojawia się termin „margarita”. Termin ten zaś, będąc odpowiednikiem greckiego terminu „ὁ μαργαρίτης”, w Wlg występuje tylko w NT. A zatem odnosząc symbolikę perły do św. Jadwigi, należy wziąć pod uwagę przede wszystkim symboliczne znaczenie, jakie perła posiada w NT, a ono — jak wynika z powyższych treści — pokrywa się niewątpliwie ze starotestamentalną symboliką⁴¹. Należy również uwzględnić

³⁷ Zob. Antoni PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza. Część 1. Rozdz. 1–13. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT I/1) (Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2005), 561.

³⁸ Zob. L. RYKEN, J. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej*, 677.

³⁹ Por. *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 55.

⁴⁰ Jakub Wujek tak przełożył ten werset: „Niewiastę mężną któż znajdzie? Daleko i od ostatecznych granic cena jej”. *Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka z 1599 r. Transkrypcja typu „B” oryginalnego tekstu z XVI w. i wstępy ks. Janusz Frankowski* (PSP) (Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 1999), 1270.

⁴¹ Należy jednak zaznaczyć, że symbolika perły oznaczająca coś bardzo wartościowego występowała w starożytności dość powszechnie (zob. F. HAUCK, „μαργαρίτης”, 472; por. A.M. WAJDA, *Szkice z biblijnego zwierzyńca*, 199–200, 204). Posługiwanie się zatem w tradycji biblijnej tego rodzaju symboliką było z pewnością zastosowaniem powszechnego toposu.

cały kontekst, w jakim motyw perły pojawia się w *Bulli*: „Ciesz się wielce Kościół, kochająca Matka wszystkich wiernych, mając wydobyć płynącą z głębi serca nową radosną pieśń chwały. A to dlatego, że okazuje się, iż w świecie, chylącym się ku wieczorowi, odnalazł niczym bezcenną perłę niewiastę dzielną”⁴². Kościół w tym kontekście został niejako przyrównany do kupca z przypowieści Chrystusa, który to znalazł drogocenną perłę (zob. Mt 13,45–16). Tą odnalezioną czy też odkrytą⁴³ perłą była oczywiście osoba św. Jadwigi, stanowiąca — dzięki zdobytej świętości — wielki skarb dla Kościoła. Odnalezienie tej perły, jak wynika z przytoczonych słów *Bulli*, dokonało się pośród szczególnych okoliczności: „w świecie, chylącym się ku wieczorowi”. Metafora ta oznacza niewątpliwie pewną dekadencję czasów⁴⁴, w których Jadwiga żyła i była wynoszona na ołtarze. Z pewnością chodzi tutaj o pewien kryzys moralny i obyczajowy, który przejawiał się w konkretnych wydarzeniach historycznych czy też zachowaniach poszczególnych ludzi⁴⁵. Ten sam motyw pojawia się w *Legenda maior*, w której znajduje się następujące stwierdzenie: „Wiekuistej chwały Stwórcy i Światłość niegasnąca, Pan Bóg Wszechmocny, który na koniec w onych dniach świata zaświecił zesłaniem Syna Swego, stulecie nasze, zachmurzone ciemnościami występków, na nowo rozjaśnił promieniem Swego światła, gdy podarował mu niby płonąca pochodnię, świętą Jadwigę i umieścił na świeczniku jak wspaniałą świecę, aby błyszczała zasługami najpiękniejszych cnót i stanowiła przykład światobliwego obcowania dla wszystkich należących do

⁴² *Bulla*, 18,49–52; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 69.

⁴³ W tekście *Bulli* występuje czasownik *invenire*, który obok znacznie „znajdować” oznacza również „odkrywać, poznawać”. Zob. Józef KORPANTY, *Słownik łacińsko-polski*, t. 2 (Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN, 2003), 136.

⁴⁴ Wieczór, o którym wspominał papież, rodzi skojarzenie z ciemnością. Ciemność zaś w Biblii — w metaforycznym ujęciu — ma zwykle znaczenie pejoratywne: między innymi jest obrazem ludzi złych, symbolem braku łaski Bożej (zob. L. RYKEN, J.C. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej*, 113), synonimem królestwa szatana, czyli zła i nieprawości (zob. André FEUILLET i Pierre GRELOT, „Światło i ciemności”, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. Xavier Léon-Dufour, tłum. i oprac. Kazimierz Romaniuk (Poznań: Pallottinum, 1994), 962).

⁴⁵ Trudno jednoznacznie określić, co papież miał na myśli, mówiąc o zbliżaniu się świata ku wieczorowi. Być może chodziło o rozmaite trudności, z jakimi borykał się wówczas Kościół: fala heretyckich ruchów, które w XII wieku pojawiły się w Europie (np. katarzy, herezja Joachima z Fiore); wyprawy krzyżowe, których skutki w wielu przypadkach były tragiczne; trudności w relacjach papieża z poszczególnymi władcami; wrogie nastroje w samym Rzymie, które spowodowały, że Klemens IV musiał rezydować najpierw w Perugii, a następnie w Viterbo etc. Zob. np. M. David KNOWLES i Dimitri OBOLENSKY, *Historia Kościoła*, t. 2: 600–1500, przeł. Ryszard Turzyński (Warszawa: Instytut Wydawniczy „Pax”, 1988), 228–232, 166–169, 282–289; John Norman DAVIDSON KELLY, *Encyklopedia papieża*, przeł. i uzup. Tadeusz Szafranski (Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1986), 274–275.

świętej Matki Kościoła”⁴⁶. Pośród tego wszystkiego, czyli pośród „wieczoru”, w jakim znalazł się świat, pośród „ciemności” tamtejszych czasów, św. Jadwiga — jak podkreślił Klemens IV — jawiła się jako bezcenna perła. W ten sposób zostało podkreślone jej duchowe piękno i wartość, którą w trudnych czasach mogli ubogacić się wszyscy, obcujący z nią na co dzień. Ponadto przyrównanie św. Jadwigi do perły, która symbolizuje także twardość i blask światła, może akcentować dwie kwestie: po pierwsze to, że dla „świata, chylącego się ku wieczorowi”, czyli ogarnianemu przez ciemności, św. Jadwiga była blaskiem cnotliwego życia, będącego wzorem postępowania dla innych; po drugie, może być to symbol jej hartu ducha, tego, że była — jak to się mówi w języku potocznym — „twardą kobietą”, która potrafiła podjąć i zrealizować wiele praktyk ascetycznych, aby zdobyć świętość⁴⁷, oraz mężnie znieść rozmaite doświadczenia życiowe⁴⁸. Ta ostatnia kwestia ma swoje odniesienie w pewien sposób w następnym zdaniu *Bulli*: „Obwarowań jej stałego ducha (*constans animus*) uderzenie tarana niepomyślnych zdarzeń ani nie zdołało rozbić, ani też jej samej odciągnąć od tego, który w łonie [jej] umysłu łaskawie złożył postanowienie [życia w] świętości”⁴⁹. Ta cecha św. Jadwigi niewątpliwie łączy się z kolejnym tytułem jej przypisanym — „niewiasta dzielna”, o czym mowa będzie w następnym podpunkcie.

b) NIEWIASTA DZIELNA — Prz 31,10

Ustalenie genezy określenia „niewiasta dzielna (*fortis mulier*)” nie nastrocza żadnych trudności. Wyrażenie to pochodzi z Prz 31,10 (Wlg), gdzie znajduje się retoryczne pytanie: „Niewiastę dzielną któż znajdzie? (*mulierem fortem quis inveniet*)”. Jak zostało wyżej powiedziane, werset Prz 31,10 rozpoczyna „Poe-mat o dzielnej niewieście” (Prz 31,10–34). Motyw „niewiasty dzielnej” został wykorzystany również przez Klemensa IV w kazaniu w czasie liturgii Mszy św. kanonizacyjnej św. Jadwigi 28 marca 1267 r. w Viterbo. Perykopa Prz 31,10–34

⁴⁶ *Legenda świętej Jadwigi*, 27.

⁴⁷ Autor *Legenda maior* wymienia cały szereg rozmaitych praktyk ascetyczno pokutnych: wstrzeźliwość od pożycia małżeńskiego (zob. *Legenda świętej Jadwigi*, 3–32), surowe posty (zob. tamże, 42–43), biczowanie (zob. tamże, 48–49), noszenie włosienicy (zob. tamże, 47–48) oraz wgrzyzającej się w ciało opaski z włosa końskiego (zob. tamże, 47–48), chodzenie boso (tamże, 45–46) i skromny przyodziewek zimową porą (zob. tamże, 45).

⁴⁸ Bolesnymi doświadczeniami życiowymi były dla św. Jadwigi niewątpliwie zawłości polityczne, w których partycypował jej mąż (zob. tamże, 40), a także przedwczesna śmierć jej dzieci (por. tamże, 40–41) oraz śmierć męża (zob. tamże, 40).

⁴⁹ *Bulla*, 18,52–19,2; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 69; por. *Bulla*, 20,20–21.

była bowiem często stosowana w obchodach liturgicznych, kiedy wspomniano święte kobiety. Można przypuszczać, że już w czasie kanonizacji posłużono się tego rodzaju formularzem komunału średniowiecznego⁵⁰.

Odnosząc tytuł „niewiasty dzielnej” do św. Jadwigi, należy najpierw określić jego znaczenie w Biblii. Wyrażenie *mulier fortis* w Prz 31,10 jest tłumaczeniem hebrajskiego לַחַיִּת חַזָּקָה. Tego rodzaju określenie w stosunku do kobiety pojawia się jeszcze w Rut 3,11 oraz Prz 12,4, chociaż Włg posiada inne tłumaczenie: *mulier virtutis* — „cnotliwa niewiasta”; *mulier diligens* — „niewiasta pilna”⁵¹. Hebrajskie wyrażenie לַחַיִּת חַזָּקָה — idąc za terminologią słownikową — można przetłumaczyć „kobieta uzdolniona/dzielna/kompetentna”⁵². Tytułem tym w ST konkretnie została określona Rut Moabitka (zob. Rut 3,11). Na takie miano niewątpliwie zasłużyła sobie — mówiąc ogólnie — swym poświęceniem dla owdowiałej teściowej, której synowie zmarli bezpotomnie, Rut bowiem pozostawiła własną ojczyznę i wierzenia, udała się do rodzinnej ziemi swojej teściowej Noemi (zob. Rut 2,11) i tam właśnie z odwagą i poświęceniem podjęła starania, aby zapewnić ochronę przede wszystkim swej teściowej (zob. Rut 4,15), a także i sobie⁵³. W Księdze Przysłów natomiast tytułem לַחַיִּת חַזָּקָה została określona ogólnie kobieta, która przedstawiona została jako ideał. W Prz 12,4 znajduje się ogólne stwierdzenie: „Koroną męża jest dzielna żona”. Korona w tym kontekście oznacza wielki honor, jakim cieszy się mąż posiadający dobrą, wzorową żonę. Dokładnie ów ideał żony jako „niewiasty dzielnej” został przedstawiony w „Poemacie o dzielnej niewieście”⁵⁴, który opiewa jej doskonałe relacje z mężem, pracowitość, gospodarność, życzliwość dla ubogich, mądrość oraz pobożność⁵⁵.

⁵⁰ Zob. Stanisław ARASZCZUK, „Duchowość św. Jadwigi Śląskiej w świetle formularza mszalnego na obchód liturgiczny ku jej czci”, w: *Servus Sanctae Hedvigis Fidelis. Księga dedykowana Księdzu Antoniemu Kielbasie SDS*, red. Józef Swastek i Michał Piela (Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny, 2011), 348. Współczesny formularz wspomnienia św. Jadwigi (16 października) również zawiera czytanie zaczerpnięte z Prz 31,10–34. Zob. *Lekcjonarz Mszalny*, t. VI, *Czytania w Mszach o Świętych* (Poznań: Pallottinum, 2004), 361.

⁵¹ Tłumaczenie za *Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka*, 430.1234.

⁵² Por. L. KOEHLER, W. BAUMGARTNER i J.J. STAMM, *Wielki słownik hebrajsko-polski*, t. I, 295–296.

⁵³ Zob. Edward F. Campbell (*Ruth. A New Translation with Introduction and Commentary* (AB 7) (Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc., 1975), 34.125) stwierdza, że najlepszym wyjaśnieniem tytułu „niewiasta dzielna”, odniesionego do Rut, jest „Poemat o dzielnej niewieście” z Prz 31,10–31; por. Frederic W. BUSH, *Ruth, Esther* (WBC 9) (Dallas: Word Books, Publisher, 1996), 173.

⁵⁴ Zob. S. POTOCKI, *Księga Przysłów*, 119.

⁵⁵ Zob. tamże, 234–238.

Odnosząc określenie „niewiasta dzielna” do św. Jadwigi, należy przede wszystkim brać pod uwagę ów „Poemat o dzielnej niewieście”, ale osadzony w całej tradycji ST. Św. Jadwiga rzeczywiście jawi się, po pierwsze, jako dobra żona, która starała się jak najlepiej — na wzór biblijnej Sary — wypełnić powołanie małżeńskie, o czym była już mowa we wstępie artykułu. Na szczególną uwagę zasługuje wzmianka o świadczeniu pomocy ubogim: „Otwiera dłoń ubogiemu, do nędzarka wyciąga swe ręce (Włg: *manum suam aperuit inopi et palmas suas extendit ad pauperem*)” (Prz 31,20). Był to niewątpliwie jeden z głównych rysów duchowości św. Jadwigi. Nawiązał do niego Klemens IV, kiedy tłumaczył, dlaczego św. Jadwiga nie złożyła ślubów zakonnych: „[...] odmówiła złożenia ślubów profesji zakonnej [...] nie z innego [wszelako] powodu — jak wieść niesie — jak tylko po to, by miała skąd wyciągać dłoń ku biednemu i otwierać prawicę szczodroblewości wobec potrzebującego ([...] *ut haberet, unde palmam porrigeret inopi et aperiret munificentie dexteram indigenti*)”⁵⁶. W końcowej części swego wywodu papież z pewnością nawiązał do Prz 31,20, podkreślając wielką gorliwość św. Jadwigi w posłudze na rzecz ubogich, których wspierała, korzystając ze swego majątku⁵⁷. Ten rys duchowości Księżnej wyraźnie widać w świetle *Legenda maior*, w której autor, opisując charytatywną działalność św. Jadwigi, odwołał się również do „Poematu o dzielnej niewieście”: „Oto służebnica Boża, która stała się dla Chrystusa prawdziwie ubogą duchem i wśród bogactw i wśród rozkoszy uczt wołała być nędzarką, głodować i cierpieć pragnienie czy znosić bez odpowiedniej odzieży mróz. Uważała bowiem za swoją wielką ucztę tę, która wzmacniała szczodrze żołądki biedaków i rozgrzewała mocną miłością Bożą, gdy mogła okryć odzieżą ciała biedaków. «Któż znajdzie niewiastę mężną, która rękę swoją otworzyła ubogiemu, a dłonie swe wyciągnęła ku biednemu» i która dzięki wypełnianiu tak wielkich obowiązków pobożności radować się będzie w dniu ostatecznym. Ponadto owa niewiasta doznała szczęścia słysząc głos Pana: «Dawajcie, a będzie wam dane, odpuszczajcie, a będzie wam odpuszczone»”⁵⁸. Należy wspomnieć, że w *Legenda maior* znajdują się opisy wielu przykładów działalności św. Jadwigi na rzecz ubogich, chorych i potrzebujących — zarówno duchownych, jak i świeckich⁵⁹.

⁵⁶ *Bulla*, 20,8–9; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 73.

⁵⁷ Można tutaj dostrzec pewną paralelę z Łk 8,3, gdzie mowa jest o niewiastach, które towarzyszyły Jezusowi i usługiwały Mu ze swego mienia. Św. Jadwiga, służąc Chrystusowi poprzez posługę ubogim i potrzebującym (por. Mt 25,40), dołączyła niejako do owego grona niewiast usługujących Jezusowi ze swego mienia.

⁵⁸ *Legenda świętej Jadwigi*, 64.

⁵⁹ Zob. tamże, 58–64.

Kolejną cechą wyakcentowaną w „Poemacie o dzielnej niewieście” jest mądrość: „Otwiera usta z mądrością, na języku jej miłe nauki” (Prz 31,26). Werset ten może oznaczać, że kobieta ma na języku dobrotliwe pouczenia, czyli uczy dobroci, poucza z dobrocią. Te pouczenia mogą być kierowane zarówno do dzieci, jak też do służby⁶⁰. Tego rodzaju interpretacja ma swoje odniesienie do wychowawczego wysiłku św. Jadwigi względem własnych dzieci, o czym może świadczyć odnotowana w *Legenda maior* duchowa sylwetka jej dwojga najdłużej żyjących dzieci: Henryka II Pobożnego oraz Gertrudy⁶¹. Owe pouczenia — jak również zaznaczył autor *Legenda maior* — kierowała z dobrocią i wielką cierpliwością do swojej służby oraz różnych podopiecznych, a także do sióstr zakonnych, spośród których żyła⁶².

Również do św. Jadwigi należy odnieść stwierdzenie: „[...] chwalić należy niewiastę, która boi się Pana”. W *Legenda maior* zostało odnotowane, że św. Jadwiga od najmłodszych lat ćwiczyła się w bojaźni Bożej⁶³, którą niewątpliwie należy w perspektywie biblijnej utożsamić z pobożnością (por. Syr 1,11–20)⁶⁴, z czcią oddawaną Bogu z głębokim szacunkiem, zaufaniem, posłuszeństwem i miłością (por. Pwt 10,12–13). W perspektywie NT wyrażenie „ludzie bojący się Boga” stało się określeniem ludzi prawdziwie religijnych (Mt 3,16; Łk 18,2; Dz 10,22)⁶⁵. Bojaźń Boża św. Jadwigi jako jej pobożność, głęboka religijność miała różne formy: przejawiała się w gorliwej modlitwie, której punktem kulminacyjnym były nawet uniesienia mistyczne⁶⁶, surowych postach i innych praktykach pokutno-ascetycznych⁶⁷. Wszystko to znosiła z niebywałym hartem ducha, podkreślając, że wszystko to może „w Tym, który ją umacnia” (Flp 4.13)⁶⁸.

Mówiąc o św. Jadwidze jako „niewieście dzielnej”, warto jeszcze zwrócić uwagę na znaczenie łacińskiego przymiotnika *fortis* — „mocny, dzielny, silny, wytrzymały, odważny, zdecydowany”⁶⁹. I rzeczywiście, św. Jadwiga

⁶⁰ Zob. S. POTOCKI, *Księga Przysłów*, 237.

⁶¹ Zob. *Legenda świętej Jadwigi*, 31; por. Antoni KIELBASA, *Święta Jadwiga Śląska jako wychowawczyni własnych dzieci i swoich wnuków* (Trzebnica: [bez wydawcy], 1994), 35–64.

⁶² Zob. *Legenda świętej Jadwigi*, 30–31, 32, 39, 54, 57, 76–77.

⁶³ Zob. tamże, 30.

⁶⁴ Zob. Philippe AUVRAY i Pierre GRELOT, „Bojaźń Boża”, w: *Słownik teologii biblijnej*, 91.

⁶⁵ Zob. A.R.C. LEANEY, „Bojaźń”, tłum. T. Kowalska, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. Bruce Manning Metzger i Michael David Coogan, red. wyd. pol. Paweł Pachciarek et al. (Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 1996), 72.

⁶⁶ Zob. *Legenda świętej Jadwigi*, 50–57.

⁶⁷ Zob. przypis 47.

⁶⁸ Zob. *Legenda świętej Jadwigi*, 48.

⁶⁹ Zob. J. KORPANTY, *Słownik łacińsko-polski*, t. 1, 785.

odznaczała się wytrzymałością i dzielnością w podejmowanych umartwie- niach i działalności na rzecz bliźnich oraz w pokonywaniu różnych trud- ności. Klemens IV, to z pewnością mając na uwadze, stwierdził: „Obwaro- wań jej stałego ducha (*constans animus*) uderzenie tarana niepomyślnych zdarzeń ani nie zdołało rozbić, ani też jej samej odciągnąć od tego, który w łonie [jej] umysłu łaskawie złożył postanowienie [życia w] świętości”⁷⁰. Taran w tym kontekście jest symbolem wszelkich przeciwności i trudów, które stawały na jej drodze do świętości. Ponadto symbolizuje on doświadczenia życiowe, które dotknęły św. Jadwigę, a które zniosła z wielkim mę- stwem i zaufaniem Bogu. Obok śmierci męża należy wymienić przede wszy- stkim śmierć syna Henryk II Pobożnego, który poległ w bitwie z Tatarami pod Legnicą. Zarówno *Legenda maior*, jak i Klemens IV podkreślają, że św. Jadwiga potrafiła mężnie i z wielkim spokojem ducha znieść to doświadc- czenie: „Dzięki czynię Tobie, Panie Boże, że raczyłeś dać mi takiego syna, który nigdy nie przysporzył mi żadnych zmartwień i zawsze z czcią się o mnie troszczył oraz kochał synowską miłością, a chociaż, gdyby żył, cie- szyłabym się jego obecnością, to jednak w tym współ z nim znajduję radość, że — idąc drogą męczeństwa — zasłużył, by złączyć się ze swoim Odkupicielem. Przeto jego duszę Tobie pokornie polecam”⁷¹. W tym wzglę- dzie św. Jadwiga przypomina matkę siedmiu braci machabejskich (zob. 2 *Mch* 7,20–29), przedstawioną zwłaszcza na kartach 4 Księgi Machabejskiej: matka owych braci z męstwem znosiła męczeńską śmierć własnych dzieci, co więcej — zachęcała ich do wierności Bożemu Prawu nawet za cenę okrutnej śmierci (zob. 4 *Mch* 15,1–17,6). Podobnie jak matka braci machabejskich (zob. 4 *Mch* 16,12–13), tak i św. Jadwiga nie rozpacziała z powodu śmierci syna, ale niejako radowała się, że jej syn, wybierając swego rodzaju męczeńską śmierć, stał się godny nagrody życia wiecznego z Bogiem.

W konkluzji papieskiego rozważania na temat św. Jadwigi jako „niewiasty dzielnej” pojawia się konstatacja: „Oto ponieważ mędrzec stwierdza, że znalezienie takiej niewiasty przychodzi z trudem, niech wyjdzie na jaw, kimże ona jest, i niech — aby wskutek zasnućia znajomości rzeczy przez mroki ludzkiej niewiedzy nie ubyło jej chwały — stanie się znana dzięki rozgłaszaniu, za sprawą którego w każdej stronie świata niewiastę tę winno się wszędzie wywyższać za jej zasługi”⁷². Klemens IV powołał się w tym miejscu na jakiegoś

⁷⁰ *Bulla*, 18,52–19,2; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 69.

⁷¹ *Bulla*, 21,19–23; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 78; por. *Legen- da świętej Jadwigi*, 41.

⁷² *Bulla*, 19,2–5; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 69.

„mędrca (*sapiens*)”. Być może chodzi o autora Księgi Przysłów, który „Poemat o dzielnej niewieście” rozpoczął od pytania mającego znamiona pytania retorycznego. Tego rodzaju pytanie, po którym następuje opis idealnej niewiastyżony, może sugerować, że taką kobietę trudno spotkać⁷³. Papież zatem, przywołując tezę wspomnianego mędrca, nie tyle starał się ją potwierdzać, lecz uświadomić odbiorców swego dokumentu, że skoro Kościół w św. Jadwidze odnalazł, odkrył ową „bezcenną perłę”, „niewiastę dzielną”, powinien ukazywać światu jej wspaniałe, pełne cnót, życie i głosić wszędzie jej chwałę. Tę kwestię Klemens IV rozwinął w dalszej części *Bulli*, przywołując motyw światła, które należy stawiać na świeczniku, a nie pod korcem.

c) ŚWIATŁO STAWIANE NA ŚWIECZNIKU, A NIE POD KORCEM — Łk 11,33 (por. Mt 5,15; Mk 4,21)

Mówiąc o cnotliwym życiu św. Jadwigi, Klemens IV stwierdził: „Nie godzi się bowiem, aby tę którą opromieniła sława tak wielkiej cnoty, dłużej skrywać pod korcem (*sub modio*), by coś [cokolwiek jej dotyczy] trzymać w ukryciu, skoro boska łaskawość przez ogrom zasług tak ją wywyższyła. Albowiem także starożytność nie chciała, by zapomniano o dzielnych niewiastach, ale tak je umieściła oraz podniosła na świeczniku (*supra candelabrum*) cnoty i łaski, że niszczący wpływ długiego czasu nie może zatrzeć pamięci o nich, a zwodnicza siła, która mocno zaciera to, co w innych dobre, okryć mrokiem”⁷⁴. Występuje tutaj wyraźnie nawiązanie pierwszorzędnie — ze względu na łacińskie frazy — do Łk 11,33: „Nikt nie zapala światła i nie stawia go w ukryciu ani pod korcem (Włg: *sub modio*), lecz na świeczniku (Włg: *supra candelabrum*), aby jego blask widzieli ci, którzy wchodzą”. Podobne stwierdzenie pojawia się w Mt 5,15 oraz w Mk 4,21, gdzie również jest mowa o niedorzeczności stawiania światła pod korcem (Włg: *sub modio*), ponieważ może ono służyć przebywającym w domu jedynie wówczas, kiedy stoi na świeczniku (Włg: *super candelabrum*)⁷⁵. Trudno jednak orzec, do którego z przekazów ewangelicznych nawiązuje papieskie nauczanie. Klemens IV, posługując się tego rodzaju motywem, pierwszorzędnie wskazuje adresatom swego dokumentu, że należy głosić sławę pełnego cnót

⁷³ Por. Roland E. MURPHY, *Proverbs* (WBC 22) (Nashville: Thomas Nelson, cop. 1998), 246.

⁷⁴ *Bulla*, 19,5–9; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 70.

⁷⁵ Zob. Franciszek MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza. Rozdz. 1–11. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT III/1) (Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2011), 614–615; por. A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza. Część 1*, 209.

życia św. Jadwigi. Skoro Bóg dał Kościołowi tak „bezcenną perłę”, nie wolno o niej milczeć, co metaforycznie wyraża trzymanie pod korcem, ale trzeba, aby owa perła jaśniała jak światło na świeczniku. Jak światło postawione na świeczniku może służyć ludziom, tak również głoszenie sławy św. Jadwigi staje się pożyteczne dla ludzi, gdyż mogą czerpać wzór i nauczanie do codziennego życia. W tym względzie pojawia się niejako nawiązanie do szerszego kontekstu metafory światła stawianego na świeczniku, który to kontekst znajduje się w Ewangelii św. Mateusza. W Ewangelii tej bowiem stwierdzenie: „Nie zapala się też światła i nie stawia pod korcem, ale na świeczniku, aby świeciło wszystkim, którzy są w domu” (Mt 5,15) znajduje się w ramach perykopy mówiącej o zadaniach uczniów Chrystusa. Zostało to sprecyzowane w Mt 5,16: „Tak niech świeci wasze światło przed ludźmi, aby widzieli wasze dobre uczynki i chwalili Ojca waszego, który jest w niebie”. Zanim jednak Jezus skierował tego rodzaju wezwanie do swych uczniów, wygłosił Kazanie na Górze, w którym proklamował tak zwane Błogosławieństwa. Następnie zaś dał nową wykładnię przykazań i obyczajów starotestamentalnych. Żyjąc nimi, uczniowie Chrystusa mają świecić przykładem własnego życia, aby ludzie, widząc ich dobre uczynki, oddawali cześć Bogu. Innymi słowy mówiąc, uczeń Chrystusa tak powinien postępować, aby w jego życiu dostrzegany był Bóg przez innych ludzi; światło, którego źródłem są dobre czyny chrześcijanina, winno prowadzić do źródła życia, czyli do Boga⁷⁶. W św. Jadwidze można zatem widzieć tego rodzaju światło, które stanowi przykład oraz inspirację do naśladowania.

Klemens IV stwierdził nadto, że skoro św. Jadwiga jest dla Kościoła tak wspaniałym, jaśniejącym wzorem cnót, należy dołożyć wszelkich starań, aby ocalić od zapomnienia jej postać. W tym kontekście przywołał postaci dwóch „dzielnych niewiast”: Judytę i Jael, które zabiły z odwagą wrogów Izraela — pierwsza Holofernesa (zob. Jdt 12,16–13,10), druga zaś Siserę (zob. Sdz 4,17–22). Na kanwie tych przykładów papież stwierdził: „[...] ta właśnie starożytność ze względu na świetność ich czynów doceniła wiecznymi pomnikami, aby pamięć o tychże [niewiastach], które korzyść przyniosły starożytnym, przetrwała na przyszłość jako wzór do naśladowania”⁷⁷. Tymi pomnikami upamiętniającymi Judytę i Jael są oczywiście księgi Pisma Świętego, w których zostały opisane ich bohaterskie czyny⁷⁸. Papież, wzywając

⁷⁶ Por. tamże, 209–210.

⁷⁷ *Bulla*, 19,11–12; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 70.

⁷⁸ Historia Judyty została opisana w osobnej księdze, która nosi nazwę od imienia głównej bohaterki, natomiast czyn Jael przedstawiony został w Sdz 4,17–22.

w ten sposób do upamiętnienia życia św. Jadwigi, sam — jak zaznaczył — dał przykład, szkicując w *Bulli* duchowy życiorys św. Jadwigi⁷⁹. Podejmując się tego, rozpoczął niejako proces stawiania owego światła św. Jadwigi na świeczniku, aby świeciło innym.

d) CHLUBIĄCA SIĘ ZE SWYCH SŁABOŚCI — 2 Kor 12,9

Przystępując do przedstawienia duchowej sylwetki św. Jadwigi na kanwie jej pobieżnego *curriculum vitae*, Klemens IV stwierdził: „Chlubiła się bowiem nie w tym, co jest szlachetne w ciele, ale jedynie w swoich słabościach (*in suis ... infirmitatibus*)”⁸⁰. W tym kontekście papież nawiązał do słów św. Pawła: „Z tego więc będę się chlubił, a z siebie samego nie będę się chlubił, chyba że z moich słabości. [...] Pan mi powiedział: «Wystarczy ci mojej łaski. Moc bowiem w słabości się doskonali». Najchętniej więc będę się chlubił z moich słabości, aby zamieszkała we mnie moc Chrystusa” (2 Kor 12,5.9). W tym wyznaniu św. Paweł stwierdził, że jedynie będzie się chlubił tym, co otrzymał od Boga, to jest z danych mu objawień (zob. 2 Kor 12,1–4), a nadto ze swych słabości, których przyczyną był tajemniczy „oścień dla ciała, wysłannik szatana” (zob. 2 Kor 12,7). Być może chodzi tutaj o dolegliwości somatyczne, jakąś chorobę, która dręczyła św. Pawła⁸¹. Do tego ościenia jako przedmiotu chluby św. Paweł w dalszej części swej wypowiedzi dołączył nadto obelgi, niedostatki, prześladowania oraz uciski ze względu na Chrystusa (zob. 2 Kor 12,10). Jest to niejako streszczenie całego katalogu doznawanych przez św. Pawła cierpień, których pełną listę podał w 2 Kor 11,23–29⁸².

Odnosząc powyższe słowa do św. Jadwigi, Klemens IV pierwszorzędnie podkreślił, że Księżna nie chełpiła się tym, co „według ciała i świata [...] jest godne pochwały”⁸³: chociaż bowiem pochodziła z możnego rodu, którego członkowie piastowali wysokie godności i urzędy, nigdy jednak tego nie eksponowała, co mogłoby być wyrazem jej próżnej chwały⁸⁴. Na wzór św. Pawła wołała chlubić się z rozmaitych słabości: „Chlubiła się bowiem

⁷⁹ Por. *Bulla*, 19,12–16.

⁸⁰ *Bulla*, 19,23–24; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 71.

⁸¹ Zob. Eugeniusz DĄBROWSKI, *Listy do Koryntian. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT VIII) (Poznań: Pallottinum, 1965), 473–476.

⁸² Zob. Hugolin LANGKAMMER, *Pierwszy i Drugi List do Koryntian. Tłumaczenie, wstęp i komentarz* (BL) (Lublin: RW KUL, 1998), 182.

⁸³ *Bulla*, 19,20; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 71.

⁸⁴ Zob. *Bulla*, 19,16–23.

nie w tym, co jest szlachetne w ciele, ale jedynie w swoich słabościach”⁸⁵. Posługując się zwrotem „szlachetne w ciele”, Klemens IV raz jeszcze nawiązał do pochodzenia św. Jadwigi (jak również — co nie zostało *explicite* powiedziane — do jej godności księżnej). To, co szlachetne według ciała i świata, ma jedynie znacznie w doczesności i często jest powodem próżnej chwały i pychy⁸⁶. Stąd też św. Paweł pouczał, że to, co szlachetnie urodzone według świata (zob. 1 Kor 1,28), nie ma większego znaczenia przed Bogiem⁸⁷. Św. Jadwiga zatem chlubiła się przede wszystkim swoimi słabościami. Trudno jednak określić, jakie przede wszystkim słabości miał na myśli Klemens IV. Idąc za przekazem *Legenda maior*, można przyjąć, że wszelkimi ościeniami dla ciała były dla św. Jadwigi podejmowane umartwienia oraz doświadczenia życiowe (np. śmierć męża oraz przedwczesna śmierć jej dzieci).

e) TROSZCZĄCA SIĘ O SPRAWY BOGA — 1 Kor 7,32–35

Św. Jadwiga — jak wynika z przekazu *Legenda maior* i co nadmienił też Klemens IV — widziała w czystości, która wyrażała się w panowaniu nad wszelkimi pożądliwościami i powstrzymaniu się od pożycia małżeńskiego, doskonały sposób życia dla Boga. Stąd też, żyjąc w małżeństwie, zachowywała czasowo — przy akceptacji małżonka — okresy wstrzemięźliwości w pożyciu małżeńskim, następnie — po urodzeniu ostatniego dziecka — wraz z mężem podjęła decyzję całkowitej wstrzemięźliwości seksualnej. Po śmierci zaś małżonka św. Jadwiga podjęła życie na sposób zakonne⁸⁸. Klemens IV zwięźle przedstawił tę kwestię: „Nie skłaniała się do niegodziwości rozdzielania [małżeństwa], aczkolwiek, aby jak najpobożniej poświęcić się modlitwie i kontemplacji, przez wiele lat za obopólną zgodą i jednomyślnie nie dzielili małżeńskiego łoża, ponieważ duch rozproszony na wiele spraw nie jest w stanie okazać w wystarczający sposób posłuszeństwa swojemu Stwórcy, a niewiasta, pragnąc podobać się mężowi, okazuje się bardziej gnuśna w tych rzeczach, które należą do Boga. Gdy ostatecznie tenże książę w pełni po chrześcijańsku — co znajduje potwierdzenie — oddał jako pierwszy ducha Temu, którego piękno podziwiają słońce i księżyc, ona, jako

⁸⁵ *Bulla*, 19,23–24; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 71.

⁸⁶ Zob. *Bulla*, 19,20–23.

⁸⁷ Por. Mariusz ROSIK, *Pierwszy List do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT VII) (Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2009), 136.

⁸⁸ Zob. *Legenda o świętej Jadwidze*, 30–32, 35.

wolna i oswobodzona od prawa ziemskiego męża, [jeszcze] bardziej zacieśniła zażyłą więź”⁸⁹. W papieskich słowach można dostrzec pośrednio odniesienie do 1 Kor 7,34: „Podobnie i kobieta: niezamężna i dziewica troszczy się o sprawy Pana, o to, by była święta i ciałem, i duchem. Ta zaś, która wyszła za męża, zabiega o sprawy świata, o to, jak by się przypodobać mężowi”. Pouczenie św. Pawła odnosi się do dziewic oraz kobiet niezamężnych, które — nie musząc przypodobać się mężowi — mogą z większą swobodą starać się o świętość, rozumianą przez Apostoła jako stan obejmujący ciało i ducha. Chodzi tutaj zasadniczo o posłuszeństwo czy też oddanie się Bogu całego człowieka, tak w jego fizycznym, jak i duchowym wymiarze. To pouczenie św. Pawła jest bardziej zrozumiałe w świetle jego nauki o ścieraniu się w człowieku dwóch potężnych, a zarazem sprzecznych sił, którymi są cielesne pragnienia i porywy ducha. Ważne zatem, aby opanować pożyteczności ciała, z którego rodzą się takie grzechy, jak nierząd, nieczystość, wyuzdanie (zob. Ga 5,19)⁹⁰. Św. Jadwiga, pragnąc poprzez wstrzemięźliwość opanować wszelkie pożyteczności ciała, chciała jak najpełniej oddać się Bogu. Posłuszna jednak nauce Apostoła — jak podał autor *Legenda maior*⁹¹ — dokładała wszelkich starań, aby jak najlepiej wypełnić powołanie małżeńskie. Za przyzwoleniem małżonka już w małżeństwie — jak zostało powiedziane — starała się praktykować wstrzemięźliwość. W pełni ten ideał udało się jej osiągnąć po urodzeniu ostatniego dziecka. Po śmierci zaś męża mogła już całkowicie „zatroszczyć się o sprawy Pana”, zachowując czystość cielesną oraz oddając się modlitwie, praktykom pokutnym i posłudze potrzebującym. Przez to tym bardziej mogła zacieśnić więzi z Chrystusem.

f) Z UTĘSKNIENIEM POSZUKUJĄCA OBLUBIEŃCA — Pnp 3,1–4

Wspomniane zacieśnianie więzi z Chrystusem zostało przez Klemensa IV opisane za pomocą motywów zaczerpniętych z Pieśni nad pieśniami. Księża ta już w starożytności chrześcijańskiej, co miało swą kontynuację w średniowieczu, zaczęła być interpretowana alegorycznie: Ojcowie Kościoła zarówno greccy, jak i łacińscy w opisach miłości oblubieńczej dostrzegali między innymi miłość pomiędzy Chrystusem a Kościołem czy też każdą duszą ludzką⁹².

⁸⁹ Bulla, 19,32–38; tłumaczenie za Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej, 72

⁹⁰ Zob. M. ROSIK, *Pierwszy List do Koryntian*, 261.

⁹¹ Zob. *Legenda o świętej Jadwidze*, 30.

⁹² Zob. Stanisław POTOCKI, „Księgi mądrościowe ST. Pieśni nad pieśniami”, w: *Wstęp do Starego Testamentu*, red. Lech Stachowiak (Poznań: Pallottinum, 1990), 461–462. Przykładem alegorycznej interpretacji Pieśni nad pieśniami są homilie Orygenesa (zob. *Homiliae in Canticum*

Klemens IV opisując relacje św. Jadwigi z Chrystusem, podkreślił, że Księżna szukała Go, gdzie tylko mogła, czyli pośród doczesnego świata. Nawiązując do frazy z 1 J 5,19, papież zaznaczył w tym kontekście, że cały ten świat pogrążony jest w złu⁹³. W takich zatem okolicznościach św. Jadwiga z wytrwałością szukała Chrystusa: „[...] gdzie [tylko] mogła [...] odkryć, tam Go szukała”⁹⁴. Te poszukiwania — jak wyjaśnił papież w dalszej części wywodu — zakończyły się sukcesem. Ważną rolę w tym względzie odegrało Pismo Święte, które dla św. Jadwigi stało się źródłem inspiracji w owych poszukiwaniach Upragnionego, czyli Chrystusa⁹⁵. Właściwego rozeznania, gdzie może ostatecznie odnaleźć w pełni Chrystusa i zacieśnić doskonale z Nim więzi, dokonała dzięki Duchowi Świętemu, „który daje zrozumienie”⁹⁶. W pierwszym rządzie widoczne jest tutaj nawiązanie do J 14,26: „A Pocieszyciel, Duch Święty, którego Ojciec pošle w moim imieniu, On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co Ja wam powiedziałem”. Choć to stwierdzenie Jezusa było skierowane bezpośrednio do Apostołów, to jednak należy je odnieść do wszystkich wierzących/chrześcijan⁹⁷. Rolą Ducha Świętego ma być między innymi dawanie zrozumienia słów Jezusa w nowych sytuacjach, w których znajdują się chrześcijanie⁹⁸. W dalszej części papieskiego wywodu na temat pouczenia św. Jadwigi przez Ducha Świętego pada stwierdzenie: „Z tej przyczyny, dzięki namaszczeniu Ducha Świętego (*sancti spiritus unctione*), którego zadaniem jest wszystkiego nauczać, w taki właśnie sposób nauczona, wozem dziewiczej miłości udała się do klasztoru zakonu cysterskiego w Trzebnicy tym prędszej, że nie przytłaczały jej ziemskie namiętności”⁹⁹. W tym miejscu natomiast widać nawiązanie do 1 J 2,20: „Wy natomiast macie namaszczenie (Włg: *unctionem*) od Świętego i wszyscy jesteście napełnieni wiedzą” oraz

canticorum, PG 13,37–216) czy też komentarz św. Grzegorza z Nyssy do tejże księgi (zob. *Commentarius in Canticum canticorum*, PG 44,755–1120). W średniowieczu przykładem tego typu interpretacji są homilie św. Bernarda z Clairvaux (zob. *Sermones in Cantica canticorum*, PL 183,785–1197).

⁹³ Zob. *Bulla*, 19,39–40.

⁹⁴ *Bulla*, 19,39–44; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 72.

⁹⁵ Zob. *Bulla*, 19,44.

⁹⁶ *Bulla*, 19,48; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 73.

⁹⁷ Por. Lech STACHOWIAK, *Ewangelia według św. Jana. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT IV) (Poznań: Pallottinum, 1975), 320; por. Charles Kingsley BARRETT, *The Gospel according to St John. An Introduction with Commentary and Notes on the Greek Text* (London: SPCK, 1976), 390.

⁹⁸ Por. Stanisław MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana. Część 2. Rozdz. 13–21. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT IV/2) (Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2010), 103.

⁹⁹ *Bulla*, 20,2–5; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 73.

1 J 2,27: „Co do was, to namaszczenie (Włg: *unctionem*), które otrzymaliście od Niego, trwa w was i nie potrzebujecie pouczenia od nikogo, ponieważ Jego namaszczenie (Włg: *unctio*) poucza was o wszystkim. Ono jest prawdziwe i nie jest kłamstwem. Toteż trwajcie w nim tak, jak was nauczył”. Szczególną uwagę zwraca termin „namaszczenie” (*unctio*). Egzegeci stwierdzają, że w Pierwszym Liście św. Jana termin ten (gr. *χρῖσμα*; łac. *unctio*) stanowi metaforę oznaczającą Ducha Świętego. Święty, który — według 1 J 2,20 — udziela owego namaszczenia, czyli Ducha Świętego, jest Bóg Ojciec lub sam Chrystus, który w Ewangelii św. Jana obiecał posłać wierzącym Ducha Świętego (zob. J 14,15–20). Tę samą myśl wyraża werset 1 J 2,27: udzielone przez Jezusa namaszczenie, czyli Duch Święty przebywa w chrześcijaninie i poucza go nieustannie¹⁰⁰. Rozumienie terminu „namaszczenie” (*unctio*) jako Duch Święty nie ma jednak zastosowania w wywodzie Klemensa IV, który posłużył się wyrażeniem „namaszczenie Ducha Świętego”. Stąd też należałoby przyjąć inną interpretację terminu „namaszczenie”, występującego w 1 J 2,20.27. Niektórzy egzegeci owo „namaszczenie” odnoszą do słowa Bożego, które wierzących poucza o prawdzie¹⁰¹. A zatem sformułowanie „namaszczenie Duchem Świętym” oznaczałoby pouczenie słowem Bożym, którego to pouczenia sprawcą jest Duch Święty. Można również przypuszczać, że papież — posługując się wyrażeniem „namaszczenie Duchem Świętym” — odwołał się po prostu do obrazu sakramentów chrztu i bierzmowania, w których występuje obrzęd namaszczenia krzyżem, będącego znakiem daru Ducha Świętego udzielonego wierzącemu¹⁰².

Reasumując, w przesłaniu słów papieskich chodzi o natchnienie Ducha Świętego, o jakieś wewnętrzne rozeznanie dokonane przez św. Jadwigę dzięki światłu Ducha Świętego. Nawiązując do wyżej przywołanej wzmianki o Piśmie Świętym, można wysunąć tezę, że św. Jadwiga, rozważając słowo Boże zawarte w Piśmie Świętym, dzięki oświeceniu/pouczeniu Ducha Świętego obrała drogę życia na sposób zakonny, aby jak najdoskonalej zjednoczyć się z Chrystusem. Konkludując opis duchowych poszukiwań św. Jadwigi, Klemens IV stwierdził: „Tam przeto odnalazłszy Tego, którego szukała jej dusza, od razu przygotowuje mu w sumieniu ukwiecone łoże, a dzięki rozkoszy kontemplacji jakoby wzięta w Jego objęcia, gdy skosztowała napoju nowej słodyczy, odtąd za gorycz uznała [wszystko], cokolwiek do picia

¹⁰⁰ Zob. Feliks GRYGLEWICZ, *Listy katolickie. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT XI) (Poznań: Pallottinum, 1959), 378, 382–383; por. I. Howard MARSHALL, *The Epistles of John* (NICNT) (Grand Rapids: W.B. Eerdmans Publishing Co., 1984), 153.

¹⁰¹ Zob. tamże, 153–154.

¹⁰² Zob. KKK 1241; 1296; por. F. GRYGLEWICZ, *Listy katolickie*, 378.

daje złoty kielich Babilonu”¹⁰³. A zatem poszukiwania Upragnionego — Tego, którego miłowała, połączone z wielką tęsknotą, zakończyły się — można by rzec — mistycznym zjednoczeniem¹⁰⁴. Papież nadto stwierdził, że ziemskie rozkosze przestały mieć znaczenie dla św. Jadwigi. W tym kontekście posłużył się zawartym w Jr 51,7 motywem złotego kielicha Babilonu: „Babilon był w ręku Pana złotym kielichem, upajającym całą ziemię. Jego wino piły wszystkie narody, dlatego w szal popadły”. Babilon w tradycji biblijnej, zwłaszcza w NT, stał się niejako symbolem „państwa szatana”, czyli — innymi słowy mówiąc — doczesnej potęgi, będącej w opozycji do Boga¹⁰⁵. Św. Jadwiga odrzuciła zatem ów kielich Babilonu, czyli starała się oderwać od ziemskich rozkoszy, od wszystkiego, co sprzeciwia się Bogu, od wszelkich nieuporządkowanych przywiązań, które mogłyby jej przysłonić Umiłowanego duszy. Zamiast kielichem Babilonu wołała „upajać się” miłością swego Oblubieńca, czyli Chrystusa¹⁰⁶.

Prawdę tę papież ujął wymownie w szeregu pytań retorycznych: „Cóż bowiem bardziej roztropnego zdarzyło się niż to, by za bezinteresowną służbę zasłużyć sobie na małżeńską komnatę niebiańskiego Króla? Cóż bardziej doniosłego niż to, by dzięki temu, co przemija, nabyć wieczne, a dzięki temu, co doczesne, boskie? Skoro bowiem Pismo sławi pamięć Abigail jako najroztropniejszej [z niewiast], jako że Dawid — którego wcześniej, gdy był w gniewie, ułagodziła dzięki uczonej przemowie — uczynił ją swoją żoną przez zawarcie małżeństwa, to o ileż bardziej należy docenić jako bardziej zdolną tę, która zasłużyła nawet na to, by stać się oblubienicą Chrystusa, a ponadto wonią modlitw, którym oddawała się nieustannie, Jego samego czyniła skłonny do udzielania łaski, nieraz nakłaniając [Go] do uwolnienia grzeszników od ich występków”¹⁰⁷. Z przytoczonych słów papieża widać wyraźnie, że owo zjednoczenie św. Jadwigi z Chrystusem mogło się dokonać dzięki jej całkowitemu oddaniu się Boskiemu Oblubieńcowi. Wyrazem tego oddania była jej rezygnacja z tego, co doczesne i przemijające, a ukierunkowanie się na to, co wieczne i boskie. Klemens IV przywołał w tym kontekście postać Abigail, byłej żony Nabala. Ona to — jak podał autor Pierwszej Księgi Samuela — swoją mową a także postawą przejednała Dawida,

¹⁰³ *Bulla*, 20,10–12; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 74.

¹⁰⁴ O mistycznych stanach wspomina autor *Legenda maior* (zob. *Legenda o świętej Jadwidze*, 52–53).

¹⁰⁵ Zob. L. RYKEN, J. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej*, 27; Jean AUSDUSSEAU i Pierre GRELOT, „Babel-Babilon”, w: *Słownik teologii biblijnej*, 62–63.

¹⁰⁶ Zob. *Bulla*, 20,12.

¹⁰⁷ *Bulla*, 20,39–45; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 76.

którego brakiem życzliwego nastawienia pobudził do gniewu jej mąż. Stąd też, kiedy Nabal nagle zmarł, co Dawid poczytał jako karę Bożą, Abigail została poślubiona przez niego (zob. 1 Sm 25,1–42). Na kanwie przywołanego epizodu biblijnego papież wyakcentował nieustanną modlitwę św. Jadwigi, której oddawała się Święta, popadając często — jak zostało już wyżej powiedziane — w stany mistyczne. To bliskie zjednoczenie z Chrystusem dawało, można by rzec, wyjątkową siłę duchową św. Jadwidze, gdyż potrafiła — tak jak Abigail Dawida — przebłagać Chrystusa, aby odwrócił On swój gniew od grzeszników. Tym doskonałym „narzędziem” oddziaływania na Chrystusa-Oblubieńca była ze strony św. Jadwigi modlitwa, którą Klemens IV dookreślił jako „woń”. Warto wspomnieć, że w Biblii pojawia się wyrażenie „miła woń dla Pana” (zob. np. Kpł 1,9; 2,2; 3,16; Lb 28,13; 29,13) jako określenie ofiary składanej Bogu¹⁰⁸. Połączenie terminu „woń” z „modlitwą” w jednej frazie budzi z kolei skojarzenie z kadzidłem, czego przykład znajduje się w Ps 141,2: „Niech moja modlitwa będzie stale przed Tobą jak kadzidło”. W liturgii ST unosząca się woń kadzidła była wyrazem uwielbienia, które człowiek wyraża wobec Boga (zob. Mdr 18,21; Ap 8,2–5; 5,8)¹⁰⁹. W przypadku zatem św. Jadwigi „woń modlitwy” wyrażała zarówno jej uwielbienie Boga, jak również przebłaganie zwłaszcza za występki grzeszników, wobec których Chrystus okazywał łaskawość.

W przywołanych cytatach z *Bulli kanonizacyjnej* można dostrzec wyraźne nawiązania do Pieśni nad pieśniami, w której znajdują się motywy tęsknoty, poszukiwań oblubieńca przez oblubienicę oraz obcowania ich obojga: „Jak jabłoń wśród drzew leśnych, tak ukochany mój wśród młodzieńców. W upragnionym jego cieniu usiadłam, a owoc jego słodki memu podniebieniu. Wprowadził mnie do domu wina i sztandarem jego nade mną jest miłość. Posilcie mnie plackami z rodzynek, wzmocnijcie mnie jabłkami, bo chora jestem z miłości. Lewa jego ręka pod głowę moją, a prawica jego obejmuje mnie. Zaklinam was, córki jerozolimskie, na gazele, na łanie pól: Nie budźcie ze snu, nie rozbudzajcie ukochanej, póki nie zechce sama” (Pnp 2,3–7) oraz „Na łożu mym nocą szukałam umiłowanego mej duszy, szukałam go, lecz nie znalazłam. «Wstanę, po mieście chodzić będę, wśród ulic i placów, szukać będę ukochanego mej duszy». Szukałam go, lecz nie znalazłam. Spotkali mnie strażnicy, którzy obchodzą miasto. «Czyście widzieli miłego duszy

¹⁰⁸ Miła woń ofiary miała funkcję przebłaganie Boga, ułagodzenia Jego gniewu, a przez to odwrócenia skutków grzechów popełnionych przez człowieka. Zob. Stanisław ŁACH, *Księga Kapłańska. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz — ekskursy* (PŚST II/1) (Poznań, Warszawa: Pallottinum, 1970), 118–119.

¹⁰⁹ Zob. Gilles BECQUET, „Wonności”, w: *Słownik teologii biblijnej*, 1073.

mej?» Zaledwie ich minęłam, znalazłam umiłowanego mej duszy, pochwycałam go i nie puszczę, aż go wprowadzę do domu mej matki, do komnaty mej rodzicielki” (Pnp 3,1–4; por. 5,6–8). Należy zaznaczyć, że opisanie więzi św. Jadwigi z Chrystusem za pomocą obrazów miłości oblubieńczej wpisuje się w rys duchowości i mistyki cysterskiej¹¹⁰.

h) WALCZĄCA Z SZATANEM — Ap 12,13–18

Przedstawiając duchową sylwetkę św. Jadwigi, Klemens IV podkreślił, że w swym życiu musiała staczać walkę duchową z szatanem: „Tymczasem ten, który zwiódł Ewę, matkę wszystkich, licząc, że córka okaże się podobna do matki, gdy już poznał, że wzgardziła ona światem i go zdeptała, przedsięwziął podstępny plan: rozlewał jad nieprawości i ostrząc strzały występków próbował sprowadzić na złą drogę tę właśnie, której zazdrościł, że przylgnęła do niebios, skąd on sam runął. Zaiste jednak daremnie rzuca się siecią przed oczami ptactwa — kiedy sama rozpoznała jego przebiegłe zamiary, ponad wszelką wątpliwość wcale nie bała się jego podstępów”¹¹¹. Pierwszorzędnie pojawia się tutaj nawiązanie do Księgi Rodzaju, w której znajduje się opis kuszenia i zwiedzenia Ewy (zob. Rdz 1,3,1–20). Przywołując tę scenę, papież podkreślił niejako, że szatan — po pierwszej pomyślnie przeprowadzonej próbie kuszenia — rozpoczął i ciągle kontynuuje dzieło zwodzenia ludzi — potomków Ewy, aby utracili to, czego on został pozbawiony, czyli nieba. W dalszej kolejności można w nauczaniu papieskim dostrzec pewną analogię do opisu walki, jaką szatan podjął z „resztą potomstwa” apokaliptycznej Niewiasty: „A kiedy ujrzał Smok, że został strącony na ziemię, począł ścigać Niewiastę, która porodziła Mężczyznę. I rozgniewał się Smok na Niewiastę, i odszedł rozpocząć walkę z resztą jej potomstwa, z tymi, co strzegą przykazań Boga i mają świadectwo Jezusa” (Ap 12,13.17). Wśród egzegetów istnieje wiele interpretacji samej postaci Niewiasty¹¹². Jedną z nich jest utożsamienie jej z Kościołem¹¹³, wspomniana zaś w Ap 12,17 „reszta jej potomstwa” oznacza członków Kościoła, którzy są wierni Bogu i Chrystusowi. Szatan, który został strącony z nieba na ziemię (zob. Ap 12,8–9), podjął walkę właśnie z tymi, którzy okazują wierność względem Boga

¹¹⁰ Zob. *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi*, 64.

¹¹¹ *Bulla*, 20,16–20; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 74.

¹¹² Poszczególne interpretacje zob. np. David E. AUNE, *Revelation 6–16* (WBC 52B) (Dallas: Word Books, Publisher, 1998), 680–681.

¹¹³ Zob. Augustyn JANKOWSKI, *Apokalipsa świętego Jana. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT XII) (Poznań: Pallottinum, 1959), 205–206.

i Chrystusa. Ta walka niejako trwa od momentu rajskiej „nieprzyjaźni” (zob. Rdz 3,15)¹¹⁴. Ataki szatana — jak zaznaczył Klemens IV — nie ominęły również św. Jadwigi: szatan, który został strącony z nieba, zazdroszcząc św. Jadwidze przyłgnięcia do rzeczy niebieskich, podjął działania, aby ją od nich odciągnąć¹¹⁵. Papież podkreślił jednak, że były daremne wszelkie zakusy szatana. Nawiązując w tym kontekście do Prz 1,17: „Lecz próżno ich się zarzucona, na oczach wszelkiego ptactwa”, stwierdził, że również podstępny szatan okazał się próżnym działaniem wobec św. Jadwigi. Św. Jadwiga bowiem — jak Klemens IV zaznaczył na innym miejscu — „zwyciężyła świat, ciało i diabła (*mundum, carnem et diabolum superans*)”¹¹⁶. Papież zwrócił uwagę na trzy rzeczywistości, nad którymi św. Jadwiga odniosła zwycięstwo: nie tylko nad diabłem, ale też nad światem i ciałem. Należy zauważyć, że te dwie ostatnie rzeczywistości mają w tradycji biblijnej swój związek z szatanem. Ciało, zwłaszcza w antropologii św. Pawła, oznacza między innymi sferę moralnie negatywną czy też upadłą naturę ludzką¹¹⁷. Świat natomiast jest często w NT postrzegany jako sfera zła i grzechu (zob. Ga 1,4), jako przestrzeń władania szatana, określanego mianem władcy tego świata (zob. J 12,31; 14,30; 16,11; 1 J 5,19)¹¹⁸. Papież, stwierdzając, że św. Jadwiga odniosła zwycięstwo we wspomnianych trzech sferach, chciał z pewnością podkreślić, mocno wyakcentować wielkość tego zwycięstwa. Dokonać się to mogło dzięki Bożej opiece oraz mocnemu obwarowaniu, które utworzył mur zdobytych cnót. W ten sposób św. Jadwiga pokonała szatana, okazując się — jak zaznaczył papież — dzielniejszą i potężniejszą od wspomnianych wcześniej w *Bulli* wieści biblijnych, gdyż one pokonały widzialnych wrogów ziemskich, św. Jadwiga natomiast duchowego nieprzyjaciela¹¹⁹.

i) SKŁADAJĄCA CIAŁO NA OFIARĘ ŻYWAJĄ — Rz 12,1

Klemens IV, wzmiankując podejmowane przez św. Jadwigę praktyki pokutno-ascetyczne, przyrównał wysiłki Księżnej w tym względzie do uprawy roli. Tą rolą — w metaforycznym ujęciu — zostało określone ciało

¹¹⁴ Zob. tamże, 213.

¹¹⁵ Warto wspomnieć, że autor *Legenda maior* odnotował bezpośrednie dręczenia, jakich św. Jadwiga doznawała ze strony szatana (zob. *Legenda o świętej Jadwidze*, 75).

¹¹⁶ *Bulla*, 21,29; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 79.

¹¹⁷ Zob. Richard J. ERICKSON, „Ciało II (gr. sarx)”, w: *Słownik teologii św. Pawła* (PSB), red. wyd. ang. Gerald F. Hawthorne, Ralph P. Martin, Daniel G. Reid, red. wyd. pol. Krzysztof Bardski, tłum. Laura Canghellaris et al., 125–129 (Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2010), 127.

¹¹⁸ Zob. Colomban LESQUIVIT i Pierre GRELOT, „Świat”, w: *Słownik teologii biblijnej*, 955.

¹¹⁹ Zob. *Bulla*, 20,19–27.

św. Jadwigi, które starała się uprawiać, czyli utrzymać w duchowej karności poprzez czuwania, posty, ascetyczny przyodziewek¹²⁰. Mamy tutaj niejako nawiązanie do metaforyki św. Pawła: „My bowiem jesteśmy pomocnikami Boga, wy zaś jesteście uprawną rolą Bożą” (1 Kor 3,9). W dalszej części swego wywodu papież stwierdził: „A kiedy uprawiane z taką gorliwością pole jej ciała napełniło się obfitością plonu cnoty, złożyła je w ofierze Bogu, uśmiercając w słodkiej woni pożądliwości ciała, ale nie je samo, ponieważ w istocie takie oddawanie czci nie miałyby sensu, jeśliby ktoś dążył do zniszczenia ciała i z niego samego powstałaby ofiara, która z natury nie byłaby żywa. W tym wszystkim wreszcie nie brakowało jej tej, która stanowi pilnik doskonalący cnoty i ich woźnicę, [czyli] roztropność”¹²¹. Papież zatem najpierw podkreślił, że św. Jadwiga — dzięki gorliwym ćwiczeniom ascetycznym — napełniła swe ciało obfitością plonu cnót. Tak uprawione ciało mogło w konsekwencji stać się wspaniałą ofiarą dla Boga. Można zatem dostrzec w tym kontekście nawiązanie do wezwania św. Pawła, zawartego w Rz 12,1: „A zatem proszę was, bracia, przez miłosierdzie Boże, abyście dali ciała (τὰ σώματα) swoje na ofiarę żywą, świętą, Bogu przyjemną, jako wyraz waszej rozumnej służby Bożej”. W przytoczonym wezwaniu ciało można interpretować ogólnie jako doczesną egzystencję człowieka¹²² lub też jako określenie całej osoby — czyli „istota ludzka w całej swojej pełni”, „jestestwo”¹²³. Ofiarowanie zatem przez św. Jadwigę „uprawionego ciała”, które obfitowało w plon cnót, oznacza złożenie Bogu w ofierze samej siebie, jej całego życia ozdobionego cnotami. Warto wspomnieć, że ciało w antropologii św. Pawła jest również postrzegane jako „narzędzie” zła i grzechu. Nie znaczy to, że ciało jest grzeszne z natury, ale że grzech, rozumiany jako dynamiczna rzeczywistość, owocuje i uzewnętrznia się za pośrednictwem ciała. Dlatego św. Paweł wzywał, aby nie żyć „według ciała” (por. Rz 8,1–13), ale aby poskramiać i karcić ciało (zob. Rz 13,14; 1 Kor 9,27; Ga 5,13.19–24; 1 Tes 4,4; 5,23), ażeby w konsekwencji nie było ono narzędziem służby grzechowi, lecz wysławiania Boga i służenia Mu (zob. 1 Kor 6,13.20)¹²⁴. Ten ideał niewątpliwie zrealizował się w życiu św. Jadwigi: poprzez modlitwę, umartwienia i rozmaite praktyki ascetyczne

¹²⁰ Zob. *Bulla*, 20,31–33.

¹²¹ *Bulla*, 20,33–38; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 75–76.

¹²² Zob. Kazimierz ROMANIUK, *List do Rzymian. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT VI/1) (Poznań, Warszawa: Pallottinum, 1978), 238.

¹²³ Zob. Larry J. KREITZER, „Ciało I (gr. *sōma*)”, w: *Słownik teologii św. Pawła*, 122.

¹²⁴ Zob. Bogusław WIDŁA, *Słownik Antropologii Nowego Testamentu* (PSB) (Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2003), 32.

opanowała pożądlności ciała i stała się prawdziwie ofiarą żywą. Papież właśnie tę kwestię bardzo mocno wyakcentował: św. Jadwiga, kierując się roztropnością, przede wszystkim uśmiercała pożądlności ciała, a nie samo ciało. To uśmiercenie dokonało się poprzez „słodką woń (*in suavitatis odorem*)”¹²⁵. W tym kontekście papież prawdopodobnie nawiązał do Flp 4,18¹²⁶, gdzie pojawia się wyrażenie „słodka woń (*odor suavitatis*)”¹²⁷ jako „ofiara przyjemna i miła Bogu”. W przypadku św. Jadwigi ta słodka woń może być interpretowana jako jej codzienne praktyki ascetyczne, które stanowiły ofiarę składaną Bogu¹²⁸. Dzięki tym praktykom św. Jadwiga wydoskonalała siebie, aby stać się ostatecznie „ofiarą żywą, świętą, Bogu przyjemną” (Rz 12,1). Charakteryzując taką ofiarę, św. Paweł podkreślił z jednej strony, że powinna być ona żywa, a z drugiej, że winna stanowić przejaw „rozumnej służby Bożej”. W ST żertwę składaną w ofierze uśmiercano, w przypadku chrześcijan chodzi o ofiarę z samych siebie, która nie zakłada uśmiercania ciała, lecz polega na służbie Bogu. Owa służba ma być rozumna, czyli w pełni świadoma w odróżnieniu od zrytualizowanych i zmechanizowanych obrzędów ofiarniczych w ST, które niejednokrotnie — jak to piętnowali prorocy — były oderwane całkowicie od życia moralnego składających ofiary (zob. Iz 1,11–17)¹²⁹. Św. Jadwiga starała się zatem w sposób doskonały składać siebie samą w ofierze Bogu, realizując to, „co Bogu przyjemne i co doskonałe” (Rz 12,2). W tym wszystkim — jak podkreślił papież — kierowała się cnotą roztropności, co można również odnieść do wzmiankowanej przez św. Pawła racjonalności w służbie Bogu¹³⁰.

j) UWIEŃCZONA WIĘNCEM CHWAŁY — 2 Tm 4,8; 1 P 5,4

Podsumowując ziemskie życie św. Jadwigi, Klemens IV przyrównał je do „duchowego boju (*spirituale certamen*)”, które zostało zwieńczone wieńcem zwycięstwa: „Wreszcie, skoro temu, który zwycięża w duchowym boju, w nagrodę należy się wieniec (*corona*), sprawiedliwy sędzia (*iustus iudex*),

¹²⁵ Bulla, 20,35; tłumaczenie za Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej, 75.

¹²⁶ Zob. Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej, 75, przyp. 39.

¹²⁷ Greckie wyrażenie „słodka/wdzięczna woń (*ὀσμὴ ἐβώδιας*)” w LXX oznaczało miłą woń składanej Bogu ofiary. Zob. Jan FLIS, *List do Filipian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT XI) (Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2011), 453.

¹²⁸ Por. przyp. 47.

¹²⁹ Zob. K. ROMANIUK, *List do Rzymian*, 238.

¹³⁰ K. Romaniuk (tamże) podaje, że jedna z interpretacji wyrażenia „rozumna służba” odnosi się do samej rozumności człowieka składającego ofiarę. Działanie oparte na roztropności jest zaś niewątpliwie wyrazem owej rozumności człowieka.

chcąc go darować tejże, która nań zasłużyła, gdy wśród tylu triumfów zwyciężyła świat, ciało i diabła, wezwał ją — naznaczoną Jego stygmatami — po zdjęciu ciężaru ciała do [niebieskiej] ojczyzny. [A stało się to,] gdy już jej został przyznany ów wieniec, który nie więdnie (*corona ... que non marcescit*), nigdy nie zostanie zdjęty, ani nie uschnie, ale na zawsze czyni szczęśliwym tego, którego zdobi wspaniałym blaskiem”¹³¹. Tym momentem ukoronowania św. Jadwigi za jej pełne cnoty życie była oczywiście śmierć („po zdjęciu ciężaru ciała”), co raz jeszcze podkreślił papież słowami: „[...] w tym mianowicie dniu, w którym z drogi przeniosła się do ojczyzny i po przekroczeniu ziemskich granic osiągnęła wieniec [zwycięstwa] (*ad coronam*)”¹³². W przywołanych słowach papieskiego dokumentu, w którym występuje termin „certamen” — „walka, rywalizacja, bój, bitwa, zawody, igrzyska”¹³³, pojawia się występujący nierzadko w tradycji biblijnej motyw agonistyczno-militarny, który później został wykorzystywany również w chrześcijańskiej literaturze hagiograficznej. Porównanie życia do duchowej walki zbrojnej¹³⁴ czy też zawodów sportowych¹³⁵ występuje zasadniczo u św. Pawła¹³⁶, chociaż motyw ukoronowania kogoś za cnotliwe życie jest obecny nie tylko w pismach Pawłowych (zob. 1 Kor 1,25; 1 Tes 2,19; 2 Tm 4,8; Jk 1,12; 1 P 5,4; Ap 2,10). Analizując papieskie słowa o „duchowym boju”, można pierwszorzędnie dostrzec odniesienie do 2 Tm 4,7–8, co widać na kanwie wspólnych sformułowań: „W dobrych zawodach (Włg: *certamen*) wystąpiłem, bieg ukończyłem, wiary ustrzegłem. Na ostatek odłożono dla mnie wieniec (Włg: *corona*) sprawiedliwości, który mi w owym dniu odda Pan, sprawiedliwy Sędzia (Włg: *iustus iudex*), a nie tylko mnie, ale i wszystkim, którzy umiłowali pojawienie się Jego”. W NT wieniec — przez analogię do zawodów sportowych, w których stanowił nagrodę za zwycięstwo¹³⁷ — symbolizuje najczęściej nagrodę wieczną. Św. Paweł — w świetle przytoczonych słów — żywił głębokie przekonanie, że Bóg jako sprawiedliwy

¹³¹ *Bulla*, 21,28–32; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 79.

¹³² *Bulla*, 23,28–29; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 86.

¹³³ Zob. J. KORPANTY, *Słownik łacińsko-polski*, t. 1, 306.

¹³⁴ Por. Anna Maria WAJDA, „Symbolika militarna w *corpus Paulinum*”, *Studia Leopoliensia* 6 (2013): 73–88.

¹³⁵ Metaforykę sportową omawia szeroko Anna Rambiert-Kwaśniewska w: „*Walcz w dobrych zawodach o wiarę*” (1Tm 6,12a). *Relektura metaforyki sportowej w Listach Proto- i Deuteropawłowych* (Bibliotheca Biblica) (Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM, 2014).

¹³⁶ Bogate spektrum tego rodzaju metaforyki występuje w *4 Mch*, w której autor przedstawił męczeństwo Eleazara, siedmiu braci machabejskich i ich matki.

¹³⁷ Zob. Dariusz SŁAPEK, *Sport i widowiska w świecie antycznym* (Kraków, Warszawa: Wydawnictwo „Homini”, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2010), 459–462.

sędzia obdarzy go za dokonane dzieło ową nagrodą życia wiecznego¹³⁸. Odnosząc te obrazy biblijne do św. Jadwigi, Klemens IV przyrównał duchowe życie św. Jadwigi do duchowej walki¹³⁹. Owa walka — jak w przypadku św. Pawła i wielu innych świętych — okazała się zwycięska, stąd też św. Jadwiga w pełni zasłużyła na nagrodę wieczną, której metaforycznym określeniem jest wieniec. W tym kontekście papież posłużył się określeniem „wieniec, który nie więdnie (*corona ..., que non marcescit*)”¹⁴⁰. To zaś budzi skojarzenie z 1 P 5,4: „Kiedy zaś objawi się Najwyższy Pasterz, otrzymacie niewiędnący wieniec chwały (*inmarcescibilem gloriae coronam*)”. Podkreślenie, że ów wieniec nie będzie podlegał więdnieniu, wskazuje na trwałość otrzymanej od Boga nagrody w odróżnieniu od wieńców otrzymywanych od ludzi jako nagrody w rozmaitych zmaganiach sportowych¹⁴¹. Tę kwestię również — jak wynika z wyżej przytoczonych słów — wyakcentował Klemens IV, opisując nagrodę wieczną, której uczestniczką stała się św. Jadwiga.

k) ORĘDUJĄCA W NIEBIE — Ap 8,3

Po prezentacji cudów, które dokonały się za pośrednictwem św. Jadwigi, oraz po stwierdzeniu, że należy ją wpisać do katalogu świętych, w końcowej części *Bulli* Klemens IV poruszył kwestę orędownictwa Świętych, w tym oczywiście również św. Jadwigi, chociaż nie wymienił jej *explicite*, ale świadczy o tym cały kontekst, w którym został osadzony ów papieski wywód. Rozpoczynając swoją refleksję, papież stwierdził: „A poza tym nawet jeżeli Jezus Chrystus, Syn Boży, [sam] wystarcza do [dokonania] wszystkiego, to jednak zechciał wielu ludzi mieć jako współpracowników w dziele miłosierdzia, i zaprawdę choć sam jeden zdobył to, czego inni nie stali się godni, to nie sam jeden jest dla nas orędownikiem u Ojca. Zaiste wraz z Nim i przez Niego [orędują] zastępy wszystkich sprawiedliwych, którzy nas poprzedzili w królestwie [niebieskim]”. Oczywiście jedynym Pośrednikiem między Bogiem a ludźmi jest sam Jezus Chrystus (zob. 1 Tm 2,5; por. Hbr 9,15; 12,24)¹⁴² i to on zasiada po prawicy Boga, przyczyniając się za nami

¹³⁸ Zob. Jan STĘPIEŃ, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT IX) (Poznań, Warszawa: Pallottinum, 1979), 446.

¹³⁹ Por. podpunkt j).

¹⁴⁰ *Bulla*, 21,31; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 79.

¹⁴¹ Zob. Stanisław HAŁAS, *Pierwszy List św. Piotra. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT XVII) (Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2007), 333.

¹⁴² Zob. André Alphonse VIARD i Jean DUPLACY, „Pośrednik”, w: *Słownik teologii biblijnej*, 736–738.

(zob. Rz 8,34)¹⁴³. W tym wszystkim swego rodzaju „pomocnikami Chrystusa” w orędownictwie u Ojca są — jak zaznaczył Klemens IV — Święci. Na potwierdzenie tej tezy Klemens IV przywołał obraz z Ap 8,3, parafrazując nieco tekst biblijny: „[...] dano Mu wiele kadzideł i modlitw [osób] świętych, aby ofiarował je na złotym ołtarzu przed obliczem Najwyższego ([...] *multa ei data incensaque sunt orationes sanctorum, ut super altare aureum ea in conspectu altissimi adoleret*)”¹⁴⁴. Interpretując werset Ap 8,3: „[...] i dano mu [aniołowi] wiele kadzideł, aby dał je w ofierze jako modlitwy wszystkich świętych, na złoty ołtarz, który jest przed tronem (Wlg: [...] *et data sunt illi incensa multa ut daret orationibus sanctorum omnium super altare aureum quod est ante thronum*)”, jedni egzegeci zwrot „wszyscy święci” odnoszą nie tylko do męczenników, którzy osiągnęli już chwałę nieba (por. Ap 6,9–11), ale do wspólnoty całego Kościoła¹⁴⁵, drudzy zaś w Ap 8,3 widzą scenę orędownictwa Świętych w niebie¹⁴⁶. Klemens IV również zinterpretował ów werset jako obraz Świętych orędujących w niebie za tymi, którzy jeszcze żyją na ziemi i borykają się z różnymi słabościami¹⁴⁷.

Cały przedstawiony wyżej wywód teologiczny o roli Świętych posłużył Klemensowi IV jako swego rodzaju tło do wskazań dotyczących kultu św. Jadwigi, aby oficjalnie mogła być czczona przez wiernych, a przez to była dla nich orędowniczką u tronu miłosierdzia Wszechmogącego Boga¹⁴⁸.

Mając na uwadze odniesienia biblijne, dotyczące kwestii orędownictwa św. Jadwigi oraz wyproszonych za jej wstawiennictwem łask, które dokonały się jeszcze przed kanonizacją, warto w tym miejscu przywołać jeszcze krótką refleksję teologiczną Klemensa IV: „Przeto w tak rozmaitych chorobach stosuje się nie różne, ale jedno lekarstwo, a jest to szczególny środek, który przynosi ocalenie dzięki czystości pobożności i wiary, dlatego [też] ewangeliczna niewiasta, a także ów król, których modlitwę Pan usłyszał i zobaczył łąkę, w swoich słabościach [pomyślnie] przeszli próbę, skoro wiara ją uzdrowiła, a modlitwa ze łzami tego drugiego została przyjęta i przyniosła mu łaskę zdrowia, by pomnożyć jego dni”¹⁴⁹. Papież przywołał w tym kontekście dwie postaci: prawdopodobnie króla Ezechiasza (zob. 2 Krl 20,1–6)

¹⁴³ Por. K. ROMANIUK, *List do Rzymian*, 194.

¹⁴⁴ *Bulla*, 32,22–23; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 85.

¹⁴⁵ Zob. A. JANKOWSKI, *Apokalipsa*, 184–185.

¹⁴⁶ Zob. Hugolin LANGKAMMER, *Apokalipsa. Tłumaczenie, komentarz i miejsca paralelne*, Jan Klinkowski, *Zagadnienia wstępne i Bibliografia* (BL) (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010), 105.

¹⁴⁷ Por. *Bulla*, 23,23–26.

¹⁴⁸ Zob. *Bulla*, 23,26–36.

¹⁴⁹ Tamże, 22,30–34; tłumaczenie za *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, 82.

oraz kobietę kananejską (zob. Mt 15,22–28)¹⁵⁰. Stanowią one niejako egzemplifikacje postaw religijnych, które są warunkiem otrzymania potrzebnych łask: wiara, pobożność, modlitwa. Klemens IV uświadamia niejako wierzącym, że ważnym elementem skutecznego wypraszania łask od Boga za przyczyną Świętych są właśnie wspomniane warunki.

4. PODSUMOWANIE

Przedstawione wyniki analiz *Bulli kanonizacyjnej św. Jadwigi* pozwalają zauważyć, że tekst tegoż dokumentu papieskiego jest na wskroś prześiknięty treściami biblijnymi. Autor redagujący ową *Bullę* posłużył się — jak widać — szerokim spektrum odniesień do Pisma Świętego tak Starego, jak i Nowego Testamentu. Odniesienia te mają zasadniczo postać parafraz biblijnych tekstów czy też relacjonowania pewnych wydarzeń, motywów zawartych w Biblii. Nie brak także pewnych cytatów, które bardzo płynnie wplatane są w tekst *Bulli*. Formą odniesień biblijnych jest także stosowanie przez Klemensa IV określonych wyrażen i metafor zawartych w Biblii czy też przywoływanie konkretnych postaci biblijnych. Omówione odniesienia biblijne posłużyły przede wszystkim do przedstawienia duchowej sylwetki św. Jadwigi, a zwłaszcza heroiczości jej cnót. Za pomocą biblijnych obrazów opisana została także jej chwalebna śmierć oraz funkcja orędowniczki w niebie.

Analizując obecność poszczególnych odniesień biblijnych w omawianej *Bulli*, można zauważyć, że mają one swoją konkretną, charakterystyczną w danym kontekście funkcję. Jedne z nich stanowią ważny element w porównaniach (np. „bezcenna perła”), drugie służą do charakterystyki realizowanego przez św. Jadwigę powołania oraz prezentacji jej duchowej sylwetki (np. „niewiasta dzielna”), inne zaś stanowią istotny element teologicznych rozważań. Na uwagę zasługuje wykorzystana przez Klemensa IV metaforyka Pieśni nad pieśniami, aby opisać duchowe więzi św. Jadwigi z Chrystusem. W ten sposób papież nawiązał do cysterskiej tradycji duchowej. Ciekawym motywem, który zastosował Klemens IV, jest przywołanie postaci dzielnych niewiast biblijnych, na tle których została ukazana wielkość — zwłaszcza ta duchowa — św. Jadwigi.

Jak widać w świetle przedstawionych analiz, *Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi* jest tekstem, który w wysokim stopniu jest przeniknięty duchem

¹⁵⁰ W ewangeliami znajdują się również opisy uzdrowienia innej kobiety (zob. Mt 9,20–22; por. Mk 5,21–34; Łk 8,40–48).

Pisma Świętego. Można by rzec, że większość partii tego papieskiego dokumentu została niejako utkana z biblijnych motywów, parafraz, drobnych cytatów czy wyrażeń. To pozwala stwierdzić, że *Bulla* ma bardzo biblijny charakter albo — ujmując kwestię z nieco innego punktu widzenia — że postać św. Jadwigi została przedstawiona za pomocą biblijnego języka.

Na koniec przedstawionych analiz tekstu *Bulli* należy *explicite* wyrazić stwierdzenie, które ciągle pobrzmiewa w zaprezentowanym wyżej materiale — że św. Jadwiga była człowiekiem głęboko żyjącym prawdami Pisma Świętego. Przez to, mówiąc językiem metafory, sama stała się dla innych żywą Biblią, którą każdy — spotykając się z nią na co dzień — mógł w praktyczny sposób czytać. Również i dziś ta „jadwiżańska Biblia” — dzięki zachowanym z przeszłości dokumentom, które przybliżają postać św. Jadwigi — jest dostępna i dla nas.

BIBLIOGRAFIA

- AUNE, David E. *Revelation 6–16* (WBC 52B). Dallas: Word Books, Publisher, 1998.
- ARASZCZUK, Stanisław. „Duchowość św. Jadwigi Śląskiej w świetle formularza mszalnego na obchód liturgiczny ku jej czci”. W: *Servus Sanctae Hedvigis Fidelis. Księga dedykowana Księdzu Antoniemu Kielbasie SDS*, red. Józef Swastek i Michał Piela, 341–353. Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny, 2011.
- AUDUSSEAU, Jean, i Pierre GRELOT. „Babel-Babilon”. W: *Słownik teologii biblijnej*, red. Xavier Léon-Dufour, tłum. i oprac. Kazimierz Romaniuk, 61–63. Poznań: Pallottinum, 1994.
- AUVRAY, Philippe, i Pierre GRELOT. *Bojaźń Boża*. W: *Słownik teologii biblijnej*, red. Xavier Léon-Dufour, tłum. i oprac. Kazimierz Romaniuk, 89–92. Poznań: Pallottinum, 1994.
- BARAN, Grzegorz M., i Paweł NOWAK. *Święta Jadwiga Śląska — patronka dębickiego grodu*. Dębica: Wydawnictwo „Millenium”, 2015.
- BARRETT, Charles Kingsley. *The Gospel according to St John. An Introduction with Commentary and Notes on the Greek Text*. London: SPCK, 1976.
- BECQUET, Gilles. „Wonności”. W: *Słownik teologii biblijnej*, red. Xavier Léon-Dufour, tłum. i oprac. Kazimierz Romaniuk, 1072–1073. Poznań: Pallottinum, 1994.
- Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka z 1599 r. Transkrypcja typu „B” oryginalnego tekstu z XVI w. i wstępy ks. Janusz Frankowski* (PSP). Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 1999.
- Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej (tekst łaciński, wydanie krytyczne)*, W: *Schlesisches Urkundenbuch. Bd. 4, 1267–1281 im Auftr. der Historischen Kommission für Schlesien*, nr 15, red. Heinrich Appelt i Josef Joachim Menzel, oprac. Winfried Irgang, 18–23. Köln, Wien: Böhlau Verlag, 1988.
- Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi Śląskiej*, Wprowadzenie i przekład Stanisław Rosik, red. Władysław Bochenek. Legnica: Drukarnia-wydawnictwo, Tomasz Kuliński, 2014.
- BUSH, Frederic W. *Ruth, Esther* (WBC 9). Dallas: Word Books, Publisher, 1996.
- CAMPBELL, Edward F. *Ruth. A New Translation with Introduction and Commentary* (AB 7). Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc., 1975.

- DAVIDSON KELLY, John Norman. *Encyklopedia papieży*, przeł. i uzup. Tadeusz Szafranski. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1986.
- DĄBROWSKI, Eugeniusz. *Listy do Koryntian. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT VIII). Poznań: Pallottinum, 1965.
- ERICKSON, Richard J. „Ciało II (gr. sarx)”. W: *Słownik teologii św. Pawła* (PSB), red. wyd. ang. Gerald F. Hawthorne, Ralph P. Martin, Daniel G. Reid, red. wyd. pol. Krzysztof Bardski, tłum. Laura Cangelaris et al., 125–129. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2010.
- FEUILLET, André, i Pierre GRELOT. *Światło i ciemności*. W: *Słownik teologii biblijnej*, red. Xavier Léon-Dufour, tłum. i oprac. Kazimierz Romaniuk, 958–963. Poznań: Pallottinum, 1994.
- FLIS, Jan. *List do Filipian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT XI). Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2011.
- GRYGLEWICZ, Feliks. *Listy katolickie. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT XI). Poznań: Pallottinum, 1959.
- HAŁAS, Stanisław. *Pierwszy List św. Piotra. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT XVII). Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2007.
- HAUCK, Friedrich. „μαργαρίτης”. W: *Theological Dictionary of the New Testament*, t. IV, red. Gerhard Kittel i Geoffrey William Bromiley, 472–273. Grand Rapids (Mich.): WM. B. Eerdmans, 1967.
- HOMERSKI, Józef. *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT III/1). Poznań, Warszawa: Pallottinum, 1979.
- JANKOWSKI, Augustyn. *Apokalipsa świętego Jana. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT XII). Poznań: Pallottinum, 1959.
- JOUGAN, Alojzy. *Słownik kościelny łacińsko-polski*. Poznań, Warszawa, Lublin: Księgarnia św. Wojciecha, 1958.
- KAKOWSKI, Aleksander. „Bulla”. W: *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, red. Stanisław Gall, Zygmunt Chelmiński, Józef Archutowski i Roman Archutowski, t. V–VI, 213–214. Warszawa: Gebethner i Wolff, 1905.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallottinum, 2002.
- KIELBASA, Antoni. *Święta Jadwiga Śląska jako wychowawczyni własnych dzieci i swoich wnuków*. Trzebnica: [bez wydawcy], 1994.
- KIELBASA, Antoni. *Jadwiga Śląska* (Wielcy Ludzie Kościoła). Kraków: Wydawnictwo WAM, 2004.
- KNOWLES, M. David, i Dimitri OBOLENSKY. *Historia Kościoła*, t. 2: 600–1500, przeł. Ryszard Turzyński. Warszawa: Instytut Wydawniczy „Pax”, 1988.
- KOEHLER, Ludwig, Walter BAUMGARTNER i Johann Jakob STAMM. *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski*, t. I–II (PSB), red. wyd. pol. Przemysław Dec. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2008.
- KORPANTY, Józef. *Słowik łacińsko-polski*, t. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN, 2001–2003.
- KREITZER, Larry J. „Ciało I (gr. sōma)”. W: *Słownik teologii św. Pawła* (PSB), red. wyd. ang. Gerald F. Hawthorne, Ralph P. Martin, Daniel G. Reid, red. wyd. pol. Krzysztof Bardski, tłum. Laura Cangelaris et al., 120–125. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2010.
- LANGKAMMER, Hugolin. *Pierwszy i Drugi List do Koryntian. Tłumaczenie, wstęp i komentarz* (BL). Lublin: RW KUL, 1998.
- LANGKAMMER, Hugolin. *Apokalipsa. Tłumaczenie, komentarz i miejsca paralelne*, J. Klinkowski, *Zagadnienia wstępne i Bibliografia* (BL). Lublin: Wydawnictwo KUL, 2010.
- LEANAY, A.R.C. „Bojaźń”, tłum. T. Kowalska. W: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. Bruce Manning Metzger i Michael David Coogan, red. wyd. pol. Paweł Pachciarek et al., 72–73. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 1996.

- Legenda świętej Jadwigi*, tłum. Andrzej Jochelson i Maria W. Gogolewska; przyg. do druku Józef Pater. Wrocław: Studio Wydawniczo-poligraficzne „Tart”, 1993.
- Lekcjonarz Mszalny. Tom VI. Czytania w Mszach o Świętych*, Poznań: Pallottinum, 2004.
- LESQUIVIT, Colomban, i Pierre GRELOT. „Świat”. W: *Słownik teologii biblijnej*, red. Xavier Léon-Dufour, tłum. i oprac. Kazimierz Romaniuk, 953–958. Poznań: Pallottinum, 1994.
- ŁACH, Stanisław. *Księga Kapłańska. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz — ekskursy* (PŚST II/1). Poznań, Warszawa: Pallottinum, 1970.
- MARSHALL, I. Howard. *The Epistles of John* (NICNT). Grand Rapids: W.B. Eerdmans Publishing Co., 1984.
- Martyrologium Romanum. Ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II Instauratum Auctoritate Ioannis Pauli PP II Promulgatum. Editio Typica*. Typis Polyglottis Vaticanis, 2001.
- MĘDALA, Stanisław. *Ewangelia według Świętego Jana. Część 2. Rozdz. 13–21. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT IV/2). Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2010.
- MICKIEWICZ, Franciszek. *Ewangelia według Świętego Łukasza. Rozdz. 1–11. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT III/1). Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2011.
- MURPHY, Roland E. *Proverbs* (WBC 22). Nashville: Thomas Nelson, cop. 1998.
- PACIOREK, Antoni. *Ewangelia według Świętego Mateusza. Część 1. Rozdz. 1–13. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT I/1). Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2005.
- PATER, Józef. „Wartość historyczna Żywota większego świętej Jadwigi”. W: *Księga Jadwiżańska. Międzynarodowe Sympozjum Naukowe „Święta Jadwiga w dziejach i kulturze Śląska”. Wrocław-Trzebnica 21–23 września 1993 roku*, red. Kazimierz Bobowski et al., 177–187. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1995.
- PLEZIA, Marian. *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce. Tom I*, Wrocław, Kraków, Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1953–1958.
- PLEZIA, Marian. *Słownik łacińsko-polski*, t. I, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
- POTOCKI, Stanisław. „Księgi mądrościowe ST. Pieśni nad pieśniami”, w: *Wstęp do Starego Testamentu*, red. Lech Stachowiak, 455–464. Poznań: Pallottinum, 1990.
- POTOCKI, Stanisław. *Księga Przysłów. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz — ekskursy* (PŚST VIII/1), Poznań: Pallottinum, 2008.
- RAMBIERT-KWAŚNIEWSKA, Anna. „Walcz w dobrych zawodach o wiarę” (1Tm 6,12a). *Relektura metaforyki sportowej w Listach Proto- i deuteropawłowych* (Bibliotheca Biblica). Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM, 2014.
- ROMANIUK, Kazimierz. *List do Rzymian. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT VI/1). Poznań, Warszawa: Pallottinum, 1978.
- ROSIK, Mariusz. *Pierwszy List do Koryntian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB NT VII). Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2009.
- RYKEN, Leland, Jim WILHOIT i Tremper LONGMAN III. *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym* (PSB). Tłum. Zbigniew Kościuk. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 1998.
- ŚLAPEK, Dariusz. *Sport i widowiska w świecie antycznym*. Kraków, Warszawa: Wydawnictwo „Homini”, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2010.
- STACHOWIAK, Lech. *Ewangelia według św. Jana. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT IV). Poznań: Pallottinum, 1975.
- STĘPIEŃ, Jan. *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp — przekład z oryginału — komentarz* (PŚNT IX). Poznań, Warszawa: Pallottinum, 1979.
- VIARD, André Alphonse, i Jean DUPLACY. „Pośrednik”. W: *Słownik teologii biblijnej*, red. Xavier Léon-Dufour, tłum. i oprac. Kazimierz Romaniuk, 733–739. Poznań: Pallottinum, 1994.

- Vita s. Hedwigis (legenda maior)*. W: *Monumenta Poloniae Historica. Pomniki Dziejowe Polski*, t. IV, wyd. Aleksander Semkowicz, 510–633. Lwów: Gubrynowicz i Schmidt, 1884.
- WAJDA, Anna Maria. „Symbolika militarna w *corpus Paulinum*”. *Studia Peopoliensia* 6 (2013): 73–88.
- WAJDA, Anna Maria. *Szkice z biblijnego zwierzyńca*. Kraków: Wydawnictwo „Petrus”, 2016.
- WIDŁA, Bogusław. *Słownik Antropologii Nowego Testamentu (PSB)*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2003.
- WÓJCIK, Walenty. „Bulla”. W: *Encyklopedia Katolicka*, t. II, 1192–1194. Lublin: TN KUL, 1989.

ODNIESIENIA BIBLIJNE I ICH ROLA
W *BULLI KANONIZACYJNEJ ŚW. JADWIGI ŚLĄSKIEJ*

Streszczenie

Oficjalnym dokumentem, na mocy którego św. Jadwiga Śląska została zaliczona przez Kościół katolicki do grona Świętych, jest *Bulla* wystawiona przez papieża Klemensa IV 26 marca 1267 r. Analizując treść tego dokumentu papieskiego, można zauważyć, że jest on na wskroś przeniknięty duchem biblijnym. Wyrazem tego są liczne odniesienia biblijne w postaci krótkich cytatów, parafraz tekstów Pisma Świętego, metafor biblijnych oraz przywołanych postaci biblijnych. Wszystkie te odniesienia biblijne posłużyły autorowi *Bulli*, aby przedstawić duchową sylwetkę św. Jadwigi oraz jej rolę jako Świętej, która oręduje w niebie za żyjącymi jeszcze na ziemi. W świetle *Bulli* św. Jadwiga jawi się jako kobieta, której życie było mocno oparte na fundamencie biblijnym.

Słowa kluczowe: św. Jadwiga Śląska; motywy biblijne; kanonizacja.

BIBLICAL REFERENCES AND THEIR ROLE
IN THE *BULLA* OF THE CANONIZATION OF SAINT HEDWIG OF SILESIA

Summary

The *Bulla* issued by Clement IV on 26 March 1267 is the official document in which Saint Hedwig of Silesia was declared a Saint of the Catholic Church. An analysis of the papal document reveals that it is permeated with biblical spirit. This is manifested by numerous biblical references in the form of short citations, paraphrases of the excerpts from the Holy Scripture, biblical metaphors and mentions of biblical characters. The author of the *Bulla* used all those biblical references to outline the spiritual profile of Saint Hedwig and describe her role as a Saint who intercedes in Heavens for those who live on Earth. In the light of the *Bulla*, Saint Hedwig appears as a woman whose life was firmly grounded in the biblical foundations.

Key words: St. Hedwig of Silesia; biblical motifs; canonization.